

čtenář

MĚSÍČNÍK PRO KNIHOVNY

4

2020

ročník 72

Cena 40 Kč

MUZEJNÍ KNIHOVNY

- Knihovny a knihovnické muzeí a galerií ČR
- Knihovna Národního muzea
- Databáze PROVENIO
- Budoucnost muzejních knihoven

KNIHOVNY V NOVÉM

- Městská knihovna Písek
- Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven o pár kroků dál
- Jak postavit knihovnu, kterou nebudeme nenávidět

Systém Kramerius na konci roku 2019
Určitě hodit Čučku! – o propagaci knih pomocí divadla (rozhovor se spisovatelem M. Tomanem a knihovnicí E. Vaníčkovou Mrkosovou)
Sedm ročníků Královéhradecké knihovnické konference

Knihovny a knihovnické muzeí a galerií České republiky

s. 123–124

↑ **Veřejné prostory Knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze**

Knihovna Národního muzea poklepem a poslechem

s. 125–129

Rekonstruovaná studovna →

Nové depozitáře ve druhém suterénu historické budovy Národního muzea ↓

Foto: David Paroulek

Určitě hodit Čučku! s. 132–133

↑ **Momentka z představení ke knihám pro děti M. Tomaně Neskutečná dobrodružství Florentina Flowerse...**

← ... a Cukrárna U Šilhavého Jima

Foto: archiv Marka Tomaně

↑ **Účastníci 43. semináře knihovníků muzeí a galerií v roce 2019 na výstavě knih v Slezském zemském muzeu v Opavě**

Foto: archiv Knihovnické komise AMG ČR

Téma – Muzejní knihovny

123 **Knihovny a knihovnické muzeí a galerií České republiky** | Štěpánka Běhalová

125 **Knihovna Národního muzea poklepem a poslechem** | Martin Sekera

130 „Tato kniha náleží...“ (projekt PROVENIO) | Richard Šípek

131 **Mezi dvěma světy – budoucnost muzejních knihoven** | Alena Petruželková

Rozhovor se spisovatelem M. Tomanem a knihovnicí E. Vaničkovou Mrkosovou

132 **Určitě hodit Čučku!** | Zlata Houšková

Listopad 1989 v knihovnictví

134 **Co listopad 1989 českých knihovnám dal a vzal (část 4: Přistřížená křídla 2007–současnost)** | Bohdana Stoklasová

Recenze

138 **Průzkum čtení z různých hledisek** | Eva Bartůňková

148 **Jak postavit knihovnu, kterou nebudeme nenávidět** | Klára Rösslerová

Role veřejných knihoven v průmyslu 4.0

139 **Knihovny v chytrých městech, vesnicích a regionech** | Miloslav Nič

142 **Využití nových technologií**

Systém Kramerius v knihovnách ČR na konci roku 2019 | Aleš Brožek

Události

145 **Kam kráčíš, knihovnictví (o Královéhradecké knihovnické konferenci)** | Eva Semrádová

Knihovny v malých obcích

147 **Místní knihovna Sázavka** | Eva Vlčková

Knihovny v novém

150 **Pojďme bourat... aneb Co je nového: Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukce knihoven** | Lenka Dostálová

152 **Využívaný veřejný prostor města (Městská knihovna Písek)** | Roman Dub

156 **Neušlo nám Knihovny za času koronaviru** | -JaC-

157 **Ze světa** | Roman Giebisch

Z Knihovny knihovnické literatury

158 **Zajímavé zahraniční knižní novinky** | Eva Bartůňková

160 **Literární výročí Květen** | Milan Valden

Popiska k titulní straně obálky:

Pohled na venkovní dvorní prostor knihovny o ploše 746 m², který umožňují nejrůznější využití

Foto: archiv MĚK Písek

ELEKTRONICKÁ VERZE A ARCHIV ČTENÁŘE — <https://ctenar.svkk1.cz>

CONTENTS

Topic – Museum libraries

123 **Museum and gallery libraries and librarians in the Czech Republic**

| Štěpánka Běhalová

125 **Tapping and listening to the National Museum Library** | Martin Sekera

130 **"This book belongs..." (project PROVENIO)** | Richard Šípek

131 **Between two worlds – the future of museum libraries**

| Alena Petruželková

Interview with writer M. Toman and librarian E. Vaničková Mrkosová

132 **Do have a butcher's at Čučka's** | Zlata Houšková

November 1989 in the world of libraries

134 **What November 1989 meant for Czech libraries**

(Part 4: Clipped wings 2007–present) | Bohdana Stoklasová

Reviews

138 **Research into reading from various angles** | Eva Bartůňková

149 **How to build a library that we won't hate** | Klára Rösslerová

The role of public libraries in Industry 4.0

139 **Libraries in smart towns, villages and regions** | Miloslav Nič

Using new technologies

142 **The Kramerius system in Czech libraries at the end of 2019**

| Aleš Brožek

Events

145 **Librarianship everywhere you go**

(Hradec Králové Libraries Conference) | Eva Semrádová

Libraries in small municipalities

147 **Sázavka local library** | Eva Vlčková

Libraries anew

150 **Let's go and demolish... What's new: Methodology centre for the construction and reconstruction of libraries** | Lenka Dostálová

152 **Utilized public urban space (Písek Municipal Library)** | Roman Dub

It did not escape us

156 **Libraries in coronavirus time** | -JaC-

157 **From the World** | Roman Giebisch

From the library of literature on librarianship

158 **Latest interesting books from abroad** | Eva Bartůňková

160 **Literary anniversaries May** | Milan Valden

INHALT

Thema – Museumsbibliotheken

123 **Bibliotheken und Bibliothekaren der Museen und Galerien in der Tschechischen Republik** | Štěpánka Běhalová

125 **Bibliothek der Nationalen Museum durch Abklopfen und Anhören**

| Martin Sekera

130 **„Dieses Buch gehört...“ (das PROVENIO Projekt)** | Richard Šípek

131 **Zwischen zwei Welten – die Zukunft der Museumsbibliotheken**

| Alena Petruželková

132 **Gespräch** mit Schriftsteller M. Toman und Bibliothekarin E. Vaničková Mrkosová. **Sehe das bestimmt an!** | Zlata Houšková

November 1989 in der Bibliothekslehre

134 **Was hat der November 1989 den tschechischen Bibliotheken gegeben und was hat er abgenommen (4. Teil: beschnittene Flügel)**

| Bohdana Stoklasová

Rezension

138 **Leseumfrage von unterschiedlichen Gesichtspunkten** | Eva Bartůňková

148 **Wie kann man eine Bibliothek, die wir nicht hassen, erbauen**

| Klára Rösslerová

Die Rolle der öffentlichen Bibliotheken in der Industrie 4.0

139 **Bibliotheken in schlauen Städten, Dörfern und Regionen** | Miloslav Nič

Benutzung der neuen Technologien

142 **Kramerius System in Tschechischen Bibliotheken am Ende des Jahres 2019**

| Aleš Brožek

145 **Ereignisse** **Wohin schreitest, Bibliothekslehre**

(über die Bibliothekskonferenz in Hradec Králové) | Eva Semrádová

147 **Bibliotheken in Kleinen Dörfern** **Lokalbibliothek Sázavka** | Eva Vlčková

Bibliotheken im neuen Mantel

150 **Lass uns abreißen ...oder Was gibt es neues: Methodisches Zentrum für Bibliotheksbau und Umbau** | Lenka Dostálová

152 **Erreichbare öffentliche Stadtanlage (Stadtbibliothek in Písek)** | Roman Dub

156 **Das ist uns nicht entgangen** **Bibliotheken in der Coronaviruszeit** | -JaC-

157 **Aus der Welt** | Roman Giebisch

Aus Bibliothek der literarischen Literatur

158 **Interessante ausländische Neuerscheinungen** | Eva Bartůňková

160 **Literarische Jahrestage** **Mai** | Milan Valden

OD REDAKČNÍHO STOLU

Vážené čtenářky, vážení čtenáři, to, co jsem avizoval minule, se stává skutečností. Nadcházejících devatenáct čísel 72. a 73. ročníku *Čtenáře* (2020–2021) bude pod názvem *Knihovny v novém* představovat zdařilé novostavby či rekonstrukce knihoven z období posledních zhruba deseti let. Měly by dokumentovat knihovnu jako moderní instituci 21. století včetně její proměňující se role komunitního centra pro všechny kategorie uživatelů – od dětí předškolního věku až po seniory. Ve spolupráci s Metodickým centrem pro výstavbu a rekonstrukci knihoven při MZK (MCVRK) a dalšími spolupracovníky bychom vám rádi přinášeli inspirativní příklady, kde se to již povedlo včetně popisu cesty k vysněnému a většinou investičně náročnému cíli. Pokud stojíte na prahu tohoto záměru, rádi bychom vám poskytli užitečné informace, jak na to. Samozřejmě uvítáme, když nám budete posílat i své náměty a představy, o čem byste se v tomto směru rádi dočetli. Pokusíme se pak oslovit autory, kteří mají k dané problematice co říci a získali zkušenosti.

Přípravě tohoto cyklu jsme věnovali zhruba rok, a tak bychom vám na stránkách časopisu také rádi představili příklady zajímavých a netypických budov knihoven z tuzemska i zahraničí, specializované architektonické kanceláře a tvůrce, kteří se knihovnám věnují systematicky. Všimneme si toho, co by nemělo být opominuto v souladu s platnou legislativou v Česku, pokud dojde k rozhodnutí stavět, přestavovat, rekonstruovat, přistavovat či modernizovat v budově určené k fungování jako knihovna, budou rozebrány některé specifické funkce či pojmy jako „městský architekt“, „makerspace v knihovnách“ aj., možnosti čerpání financí, prostor dostanou anotované přehledy existující odborné literatury k tematice výstavby a rekonstrukce knihoven, upozorníme na existující materiály a jejich překlady do češtiny (doporučení IFLA, ISO, SKIP, NK ČR nebo již zmiňovaného MCVRK apod.).

Již zavedené pravidelné rubriky nepřijdou zkrátka. Chystáme pro vás také seriál o prosazování zájmů knihoven (prý nesprávně označovaném překladem anglického termínu jako „advokacie knihoven“).

Tak nám, prosím, držte palce, abychom v prosinci 2021 při bilancování těchto záměrů neměli pocit nevyužitých příležitostí. Ovšem rozhodující hlas budete mít především vy, pravidelní čtenáři tohoto knihovnického časopisu. Aktuálně, po uzávěrce, vám nejen původní krásné jaro, ale i hodně zdraví a pevné nervy přeje rouškami a antibakteriálními gely obklopený

JAROSLAV CÍSAŘ

Vydává:

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace Středočeského kraje, ul. Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print) ISSN 1805-4064 (Online)
Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: Kateřina Bobková

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky na předplatné):

Středočeská vědecká knihovna v Kladně, příspěvková organizace, Gen. Klapálka 1641, 272 01 Kladno
tel.: 312 813 154
e-mail: ctenar@svkkl.cz (Jaroslav Císař)
e-mail: ctenar.vlkova@svkkl.cz (Pavla Vlková)

Redakční rada: PhDr. Radek Liška (předseda), Mgr. Svatomíra Fojtová, Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Veronika Hyblerová Trachtová, Mgr. Martina Košanová, Mgr. Petra Miturová, PhDr. Vít Richter, PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D., PhDr. Renáta Salátová

Tisk: Calamarus, s. r. o., Pod Táborem 54/10, 199 00 Praha 9

Distribuce:

Rozesílání časopisu zajišťuje SEND Předplatné, spol. s r. o., Ve Žlíbků 1800/77, hala A3, 193 00 Praha 9 - Horní Počernice, tel.: 602 514 779, e-mail: martina@send.cz
Rozšiřují též společnosti holdingu PNS a. s. – drobný prodej; MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.
Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím poštovní přepravy Praha čj. 1371/1994 ze dne 20. 6. 1994.
Podávání novinových zásilek bylo povoleno Českou poštou s. p. OZSeč Ústí nad Labem dne 21. 1. 1998. j. zn. P-327/98.
Cena jednoho čísla 40 Kč, roční předplatné 460 Kč (dvojičíslo 60 Kč).

Předplatné pro Slovensko: Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o., pošt. schránka 4, 834 14 Bratislava 34, tel.: 00421-02 49 111 203, e-mail: herslova@lkpermanent.sk
Cena jednoho čísla 2 €, roční předplatné 22,67 € (dvojičíslo 2,67 €)

Časopis vychází s podporou dotace z programu MK ČR Knihovna 21. století. Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit publikované materiály i na internetu.

Číslo odevzdáno k tisku 8. 4. 2020.
Číslo vyšlo 15. 4. 2020.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Knihovny a knihovníci muzeí a galerií České republiky

Dějiny muzejních knihoven sahají do druhého desetiletí 19. století, kdy vznikla tři velká muzea a souběžně také jejich knihovny: v roce 1814 byla založena společně s muzeem Knihovna Slezského zemského muzea, v roce 1817 Knihovna Moravského zemského muzea a v roce 1818 Knihovna Národního muzea. Také většina knihoven regionálních muzeí se zakládala spolu s muzei od druhé poloviny 19. století. V řadě míst tak muzejní knihovny existovaly dříve než knihovny veřejné.

Setkání knihovníků muzeí a galerií v roce 1979 v Oblastním muzeu v Teplicích; zcela vlevo Jaroslav Vrchoška, tehdejší ředitel KNM, organizátor prvního setkání v roce 1973 a dlouholetý předseda Knihovnické komise AMG ČR (1973–1990)

ZAMĚŘENÍ A STATISTIKA

Knihovny muzeí a galerií pracují jednak s odbornými (studijními) fondy, které slouží k podpoře pracovníků muzeí a galerií a badatelů v oborech rozvíjených v konkrétní instituci, jednak se sbírkovými fondy, nabývanými v souladu s cílem muzeí sbírat a uchovávat památky, a to včetně pozůstalostních knihoven i zajímavých speciálních fondů. Právě tyto fondy a s nimi související specializace je charakteristickým znakem i významným benefitem pro jejich činnost. Značný význam mají dodnes budované regionální fondy knihoven muzeí a galerií. Unikátní složení fondů i rozsah služeb předurčuje postavení knihoven mezi dalšími odděleními uvnitř jejich mateřských institucí, ale též mezi ostatními veřejnými knihovnami. V současné době se ve statistice NIPOS uvádí 235 knihoven muzeí a galerií, které uchovávají 8 676 000 knihovních jednotek.

VZNIK PROFESNÍ ORGANIZACE

Počátky organizované činnosti knihoven muzeí a galerií se datují do 70. let 20. století; od roku 1997 je Knihovnická komise Asociace muzeí a galerií ČR (AMG ČR) řádnou oborovou komisí této asociace. Základní dokumenty komise jsou vystaveny na webu AMG ČR (<https://www.cz-museums.cz/web/amg/organy-amg/komise/knihovnicka-komise>) a nejnověji byly publikovány na počátku loňského roku ve Věstníku AMG ČR (https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/2019/Vestnik/2_19_web.pdf). Cílem komise je poskytovat etické a odborné zázemí knihovníkům muzeí

Letos proběhne ve Východočeském muzeu v Pardubicích již 10. ročník veletrhu odborné a populárně naučné literatury. Zámek plný knih; cestu si sem postupně našla i nakladatelství specializovaná na vydávání regionální nebo populárně-naučné literatury

a galerií, upevňovat postavení muzejních knihoven uvnitř vlastních institucí i mezi ostatními veřejnými knihovnami, zohledňovat specifika knihoven muzeí a galerií při tvorbě zákonů a vyhlášek a propagovat činnost těchto knihoven mezi odbornou i laickou veřejností. Knihovnická komise pořádá každoroční semináře knihovníků muzeí a galerií, na nichž jsou reflektována aktuální témata oboru. Mezi přednášejícími se pravidelně objevují odborníci z paměťových institucí – muzeí, galerií, knihoven, akademických institucí – a významné osobnosti z oblasti kultury. Ve dnech 22.–24. září letošního roku se bude seminář konat v Husitském muzeu v Táboře, tentokrát s mezinárodní účastí. Program bude věnován koncepčním příspěvkům, regionální literatuře a prezentaci činnosti muzejních a galerijních knihoven ve státech sousedících s Českou republikou.

AMG ČR se stala v září roku 2019 signatářem *Memoranda o vzájemné spolupráci v oblasti knihovnictví a informační činnosti*. Memorandum bylo uzavřeno mezi významnými profesními sdruženími: Asociací knihoven vysokých škol, Sdružením knihoven ČR, Svazem knihovníků a informačních pracovníků ČR a AMG ČR. AMG ČR bude pro účely Memoranda zastupovat právě Knihovnická komise AMG ČR. Spolupráce bude zaměřena především na oblasti zapojení do mezinárodních odborných struktur, přenosu dobré praxe ze zahraničí do českých knihoven a zlepšení podmínek k poskytování a rozvoji knihovnických služeb všech typů knihoven, tvorby legislativy, vytváření reálného pozitivního veřejného obrazu všech typů knihoven a využívání příležitostí k financování významných projektů a vzdělávání knihovníků.

MÍSTO V NOVÉ KONCEPCI ROZVOJE KNIHOVEN

Předsedkyně Knihovnické komise AMG ČR je členkou Senátu AMG ČR a členkou Ústřední knihovnické rady (ÚKR) – poradního orgánu ministra kultury ČR. V současné době pracuje ÚKR na nové *Koncepci rozvoje knihoven na léta 2020–2027 s výhledem do roku 2030* nazvané *Knihovny jako pilíře demokracie, kultury a vzdělanosti*. Činnost knihoven muzeí a galerií jako správců kulturního a znalostního bohatství propojujících v tomto případě jednotlivé paměťové instituce (tzv. GLAM – Galleries, Libraries, Archives and Museums, sektor zahrnující galerie, knihovny, archivy a muzea) bude nasměrována do oblasti trvalého uchování tradičních dokumentů, digitalizace, nově bude též směřovat do oblasti formálního a neformálního vzdělání. Na tuto problematiku se v současné době zaměřuje pozornost ministra kultury Lubomíra Zaorálka, který iniciuje jednání směřující k zapojení knihoven do státního systému tohoto vzdělávání.

ŠTĚPÁNKA BĚHALOVÁ | behalova@mjh.cz

Foto: archiv Knihovnické komise AMG ČR

Knihovna Národního muzea poklepem a poslechem

Veřejné knihovny se v posledním třicetiletí změnilly doslova překotně. Svět dnešních knihoven zrcadlí děje světa velkého, vždyť jde o instituce věky zasloužilé, spjaté s jeho civilizačním rozkvětem. Realistická je otázka, co mají dělat, aby nepřispěly k civilizačnímu rozpadu současného světa, aby mírnily ty trendy, které hrozí vést společnost k degradaci společných hodnot humanismu a vzdělanosti. V tomto úhlu pohledu projdeme Knihovnou Národního muzea (dále jen KNM), která se po letech působení v rekonstrukčním provizoriu chystá obnovit svůj provoz v jeho historické budově.

„Kouzlo prázdnoty“ – rekonstruovaný historický depozitář KNM v historické budově Národního muzea

ŘÁD I IMPROVIZACE ZABRAŇUJÍ CHAOSU

KNM má s ostatními muzejními knihovnami mnohé společné, ale jeden znak je nejdůležitější – nemá vlastní právní subjektivitu a svůj jedinečný bankovní účet. Je organizační součástí velkého celku Národního muzea (dále jen NM). Od časů Václava Hanky, jejího prvního knihovníka v roce 1821, kdy se jí říkalo „muzejní bibliotéka“, rostla v jeden ze současných odborných pilířů NM. Má svého ředitele, stejně jako další součásti NM: Přírodovědecké muzeum, Historické muzeum, Náprstkovo muzeum, České muzeum hudby a Odbor digitalizace a informačních systémů.

Srovnatelně významné veřejné knihovny, jako je Národní knihovna ČR (dále jen NK ČR), Moravská zemská knihovna, Knihovna Akademie věd České republiky, Městská knihovna v Praze, mají právní subjektivitu a jejich generální ředitel či ředitelé jsou nezávislejší. To má ohromnou výhodu v tom, že své koncepční plány a rozhodnutí mohou podepsat, aniž by se (většinou) někoho nad sebou museli ptát. Reagují na potřeby svých knihoven a celého knihovnického systému rychleji, o penězích si rozhodují sami a snáze se jim daří prosazovat své, veskrze knihovnické cíle. Naproti tomu KNM žije ve stálé diskuzi o prospěchu celku NM, v hledání konsensu finančních potřeb svých a ostatních muzejních odborů, v absorpci priorit, které celku určí generální ředitel muzea.

Muzejní knihovníci jsou na to zvyklí, od počátku jejich knihovna sloužila především potřebám muzejních vzdělavců. V současnosti však někdy přetěžko vysvětlují svým kolegyním a kolegům z běžných veřejných knihoven, že leckteré činnosti jsou pro ně vedlejší a méně podstatné. Pod slogany a projekty, jako je „benchmarking knihoven“, „knihovny jako centra občanského vzdělávání“, „sociální inovace v knihovnách“, Centrální portál knihoven..., si KNM i její specifická vědecká klientela představují vlastní směrodatná kritéria výkonu, uživatelského zaměření a možností rozvoje. Přes velká napětí, která jsou mezi speciálností KNM a standardy, které musí plnit, aby měla právo být podle zákona veřejnou knihovnou, je její příslušnost ke knihovnické rodině České republiky blahodárná. Především díky velkému předstihu knihoven před muzei a galeriemi nemá totiž problémy s elektronickým evidenčním systémem svých fondů a sbírek, používá standardy popisu při zpracování fondů a naplňuje dlouhodobý digitalizační proces, který české knihovny koordinují v centrálních ministerských programech VISK 6 a 7. Sdílení obecných profesních norem, standardů a způsobů řízení celého systému, jak určuje zákon o knihovně, uchránilo KNM od poměrného chaosu a slepých uliček, z nichž nyní hledají východisko muzea a galerie, protože dosud neexistuje jejich základní dokument – zákon o muzeích.

Systém knihoven je vzorem a hodnotou řádu. Aby mu však mohla KNM dostát, musejí její lidé zvládat i značnou míru improvizace, o níž většina veřejných knihovníků nemá potuchy. Důvodem je malý počet pracovníků v knihovně, která má v odborné správě cca 3,6 milionu svazků. Necelých 45 pracovních úvazků na toto množství fondů vyžaduje od velké části zaměstnanců univerzální schopnosti, dovednosti, znalosti a především velkou loajalitu ke kolegyním a kolegům v rámci knihovny i celého muzea. Jen pro srovnání, celé NM má asi 450 zaměstnanců, tzn. podobně jako NK ČR. To nutně počítá s pokorou, bez níž se v knihovně neobejde řadový katalogizátor, specializovaný kurátor ani vědecký pracovník. Tři příklady za všechny.

V oddělení časopisů, které přijímá plný povinný výtisk periodik (vychází cca 5000 titulů ročně), musí šest jeho lidí umět katalogizovat, provádět revizi fondu, připravovat historické tituly k digitalizaci, scanovat, pohybovat se v depozitáři v Praze a Terezíně, protože vlivem depozitárních redislukací je nutno velké množství fondu znovu zařadit na regál, jednou za týden se proměnit v personál obsluhující studovnu a badatele, průběžně reagovat na dotazy badatelů, zpracovávat historický fond, který je vedle fondu periodik NK ČR druhý největší v republice, vybírat a připravovat materiál k výstavám; někteří pracovníci jsou kromě toho zapojeni do vědecké činnosti.

Oddělení služeb se v počtu 5,5 pracovního úvazku musí starat o provoz hlavní studovny, digitalizaci pro vnější klienty i domácí (odborné a výstavní požadavky), současně vypomáhá základní knihovně plnit vysoké inventarizační kvóty fondu, protože si knihovna nemůže dovolit samostatné revizní oddělení.

Oddělení zámeckých knihoven v šesti lidech ve spolupráci s kolegy Národního památkového ústavu zajišťuje odbornou správu téměř 350 knihovních celků čítajících zhruba 1 600 000 svazků. Poměr „černé práce“ při revizích fondů v památkových objektech po republice a práce vědecké a výstavní je vyrovnaný jen v případě, že den má šestnáct pracovních hodin.

Z uvedeného je názorně vidět, že pro KNM je nad jiné důležitá vysoká profesní i lidská kvalita pracovníků. Bohužel je tento knihovnický typus stále více za horizontem představ a schopností absolventů knihovnických a informačních studií. Sehnat a udržet nadějný mladého člověka, který umí více cizích jazyků než jen angličtinu, vedle počítačové, informační a mediální gramotnosti má také důkladný historický přehled (unikátnost knihovny spočívá právě v historických fondech), disponuje výstavnickou imaginací, má chuť, vzdělanost a zarputilost k vědecké práci a unese více než tři kila knih – to je bohužel stále těžší. Ale bez takových univerzálních lidí nebude v budoucnu možné propojovat onen ochranný knihovnický řád s životodárnou muzejní improvizací.

PROGNÓZA DALŠÍHO ŽIVOTA KNM

Jakkoli to možná vypadá, že předchozí řádky vedou k nezbytně ponuré diagnóze zdravotního regresu a smrti, je tomu jinak. KNM se zbavuje svého hlavního nepřítele – PROVIZORIA.

Zatímco v roce 2010 opustila historickou budovu NM všechna muzejní pracoviště bez naděje k návratu po rekonstrukci, knihovníci si udrželi starý vchod otevřený. Novostavba muzejní budovy v 90. letech 19. století totiž obsahovala ve své době jeden z nejmodernějších knihovních depozitářů Evropy (čtyřpodlažní ocelová konstrukce se skleněnými pochozími povrchy) a k němu přilehlé knihovnické pracovny se studovnou. To je vstupenka do starého sídla pro oddělení služeb, oddělení rukopisů a starých tisků a oddělení zámeckých knihoven. Ředitelství knihovny, oddělení základní knihovny, oddělení knižní kultury, oddělení mezinárodní výměny publikací zůstávají přes ulici v nové budově NM a oddělení časopisů v bývalém Místodržitelském letohrádku nad Stromovkou. Pracovníci se už do historické budovy přestěhovali, knihovní fond, který je uložený v Zámku Zbraslav a částečně v Terezíně, bude přestěhován v tomto roce tak, aby se v září otevřela po letech historická studovna pro veřejnost. Znovu se musí stěhovat asi 12 km knih, které bude nutné opět podrobit povinné revizi na regálech. Ale skončí devítileté provizorium, kdy knihovna měla přechodná badatelská útočiště na Zbraslavi, v nové budově NM a v Terezíně. Převozy knih nebo cestování do vzdálených míst nebyly pro badatele ani knihovníky nic komfortního. I když bude nějakou dobu trvat, než se po nastěhování fondů provede opět jejich povinná revize (ta po předchozím stěhování trvala téměř pět let), bude mít studovna k historickému depozitáři i k depozitáři po Parlamentní knihovně ve vedlejší nové muzejní budově blízko, a to včetně dostupnosti těch nejvýznamnějších fondů rukopisů a starých tisků. Jejich bezpečnostní depozitáře právě procházejí zkouškami systémů klimatizace a zabezpečení.

V době provizoria 2010–2020 se nezastavila výzkumná a vědecká činnost knihovny. Jak v oblasti základního výzkumu, tak v aplikovaném výzkumu knihovníci dokázali udržet kontinuitu. Vedle publikační činnosti ve vlastním časopise *Acta Musei Nationalis Pragae – Historia litterarum* zůstala bohatá produkce i v oblasti monografií. Dílo *Liber viaticus Jana ze Středy* (fotografické faksimile a komentářový svazek) získalo ocenění Magnesia litera. V programu aplikovaného výzkumu NAKI – *Provenio* je KNM vůdčí organizací ve výzkumu problematiky knižních proveniencí a dokonce jí to otevřelo dveře do mezinárodní organizace CERL (Consortium of European Research Libraries).

Po ukončení provizoria začne také nová etapa výstavních aktivit knihovny. V roce 2014 bylo zrušeno vyhlášené Muzeum knihy ve Žďáře nad Sázavou. Patřilo k největším muzeím ve Střední Evropě věnovaným knižní kultuře. Ale nebylo nadále v silách NM inovovat a hlavně provozovat tuto vzdálenou destinaci KNM. V rekonstruované historické budově získala knihovna sice nevelký, ale pro střídání krátkodobých tematických výstav příhodný výstavní sál. V kombinaci s dalším prostorem v jedné z věží objektu muzejní budovy, který je určen pro semináře, přednášky,

pracovní dílny a krátké výstavy unikátních jednotlivin, bude v centru Prahy přístupné a živé místo pro popularizaci knižní kultury a jejího vývoje, jehož programovou náplň pracovníci knihovny právě připravují.

Velký zisk v době provizoria znamenal pro knihovnu vybudování vlastní moderní konzervační a restaurátorské dílny v nové budově NM. Po několik desítek let tato dílna živořila po různých pražských adresách (naposledy byla na Žižkově ve dvou nuzných místnostech bývalého bytu). Pracovníci dílny jsou mladí a skvělí odborníci; jejich schopnosti dokládá hmotný průzkum významných památek – *Rukopisu Královédvorského a Zelenohorského*, jehož výsledkem je obsáhlá exaktní monografie.

Digitalizační program knihovny také nezaspal. Oddělení časopisů se specializuje na náročnou přípravu dlouhých řad periodik – *Politik, Prager Presse, Rudé právo, Časopis Národního muzea*, letos začne *České slovo*. To je jeho stabilní příspěvek do Krameria. Knihovna v rámci muzea koordinuje distribuci peněz na digitalizaci v dalších významných knihovnických centrech jiných složek – v Náprstkově muzeu a v Českém muzeu hudby. Pro digitální knihovnu Manuscriptorium pravidelně zajišťuje digitalizaci unikátních rukopisů a starých tisků. Z oddělení knižní kultury čerpají portály archivních fondů a sbírek Badatelna.eu a eSbírky, samostatným projektem oddělení je digitální knihovna Špalíček, která zprostředkovává obraz a popis sbírek kramářských tisků nejen tohoto oddělení, ale také jiných velkých vlastníků.

Retrokonverze starých lístkových katalogů především základní knihovny probíhá už mnoho let, je náročná personálně i odborně. Doplnuje ji tedy alespoň digitalizace katalogizačních lístků a jejich zpřístupnění badatelům. V období provizoria se to podařilo oddělení časopisů, které je stále více oceňované badateli. Těm jsou v NK ČR historická periodika mnohokrát nepřístupná a v Krameriovi ještě nejsou v digitalizované podobě.

KNM se stala členem konsorcia CzechElib, a pro muzejní i externí vědce tak zpřístupňuje řadu mnohooborových elektronických zdrojů. Přesto si stále uchovává mezinárodní výměnu tištěných periodických i monografických publikací s 800 univerzitními, akademickými a muzejními organizacemi po celém světě. Ukazuje se, že je to i v době elektronizace vědeckých výstupů stále důležitá forma vědecké komunikace, a některé tituly další knihovny kromě muzejní nemají.

Složitá je situace oddělení zámeckých knihoven. Původní koncept z 50. let 20. století, podle něhož měly knihovny celky co nejvíce zůstat na hradech a zámcích jako součást historické identity místa, je v současnosti opouštěn. Tam, kde tyto knihovny nejsou součástí prohlídkových tras nebo je vlastnický nespřavuje Národní památkový ústav, hrozí, že knihy v majetku NM budou muset opustit prostor cizího památkového objektu. Naštěstí muzeum a Národní památkový ústav uzavřely smlouvu o spolupráci, v níž je mj. zakotvena i určitá tolerance ústavu vůči muzeu do doby, než si zajistí nové vlastní depozitární prostory. A ty knihovna s nadějí v budoucích letech vyhlídá v muzejním areálu Horních Počernic. Sídlí zde již Přírodovědecké muzeum, své sbírky se tam chystá uložit po postavení nového depozitáře Náprstkovo muzeum a po něm by se mělo podobné úlevy dostat i KNM a Historickému muzeu ve společné budově pro papírové fondy. Knihovna by tak vedle svých úložných prostor v Ústředním depozitáři NM v Terezíně získala další a centru jejího působení bližší lokaci, s níž by z hlediska úložných kapacit mohla vystačit zhruba do roku 2050.

Budoucnost knihovny, zdá se, vypadá povzbudivě. Je tu však jeden aspekt, který souzáležitost v systému veřejných knihoven poněkud sráží její muzejní podstatu tvorby fondů speciální knihovny. A to je úplný povinný výtisk periodik. Před mnoha lety se ředitel knihovny pokusil přesvědčit ostatní knihovny zastoupené v Ústřední knihovnické radě, aby podpořily jeho záměr zbavit NM této povinnosti, kterou má vedle dalších osmnácti knihoven v republice. Neúspěšně. Oddělení časopisů tak de facto plní konzervační knihovní funkci pro zbytečně široké portfolio tohoto druhu knihovního fondu. Povinným výtiskem jsou blokovány pracovní i úložné kapacity časopiseckého oddělení tam, kde by mohla vznikat sbírka navazující na unikátní historický fond. Výběrová akvizice by umožnila budovat sbírku podle kritérií typového zaměření, tematiky

Prostory výpůjčního protokolu knihovny po rekonstrukci

a formy periodik. A umožnila by obnovit dříve vlastními silami provozovaný výzkum dějin žurnalistiky a vydávání novin a časopisů. V oddělení základní knihovny, které má částečný (tzv. placený) povinný výtisk monografií, je situace sice personálně i z hlediska úložných kapacit také vážná, ale lze snáze profilovat akvizici podle vnitřního sbírkového programu.

Vyložene muzejní sbírkový přístup a akvizice kvetou naopak v oddělení knižní kultury. Všichni jeho pracovníci mají postavení kurátorů a rozvíjejí sbírky v jiných paměťových organizacích třeba i opomíjené. Bibliofilie, knižní vazby, knižní ilustrace, nakladatelské archivy, speciální sbírky svatých obrázků a kramářských písniček zastřešuje v depozitáři v Terezíně mohutná a živá studijní sbírka polygrafických strojů. K úplnosti rozpětí záběru tohoto pracoviště patří ještě péče o mobiliář (knihovny, pracovní stoly a jiný nábytek) spisovatelů, vzdělavců a jiných umělců, kteří obsahy svých knihoven odkázali či prodali KNM i s tím, v čem byly uloženy. Ani o tomto oddělení tedy rozhodně nelze tvrdit, že by mu hrozil nějaký útlum nebo dokonce konec.

A KRÉDO NA ZÁVĚR?

Titulek tohoto článku jsem si vypůjčil od Pavla Eisnera a jeho knihy *Čeština poklepem i poslechem* (1948). Stejně jako živý jazyk je neustále měnícím se organismem v mezích a pravidlech systému, který nezbytné proměny udržuje v logice pevného řádu, tak i KNM a její lidé jsou organismem, který reaguje na podněty přicházející z knihovnického světa i světa obecného tak, aby ze svých starých funkcí a postupů zachoval ty životně důležité.

Organismus KNM je v českém systému knihoven charakteristický těmito rysy:

- silné vědomí unikátní historicity fondů, o kterou může účinně pečovat jen knihovník natolik vzdělaný, aby rozuměl i jejich obsahům, formám a dobovým kontextům, v nichž tyto fondy vznikaly; jedině tak bude trvat tradiční hloubka loajality muzejního knihovníka k jeho vědecké klientele i k neodborné veřejnosti, jíž bude knihovník umět zpřístupnit fondy populární formou výstav, srozumitelných přednášek a vzdělávacích virtuálních aplikací;
- nedostatek vzdělaných a univerzálně dovedných knihovníků schopných improvizovat tam, kde se nedostává pracovních sil nebo peněz, vytvořil během let v této knihovně zvláštní instinkt – rozpoznat nevhodnost těch směrů a projektů knihovnického systému, které by sílu podstaty muzejní knihovny rozmělnily ve prospěch mainstreamové obecnosti, povrchnosti.

Tyto vlastnosti KNM budou dále prosperovat v rámci její působnosti, a tak jí zůstane čisté svědomí, že hodnoty humanismu a vzdělanosti neopustí z vlastní vůle nebo slabosti.

MARTIN SEKERA | martin_sekera@nm.cz

Foto: David Paroulek

„Tato kniha náleží...“ (o databázi PROVENIO)

Devátým rokem se Knihovna Národního muzea systematicky věnuje shromažďování a zpřístupňování informací o vlastnicích knih, kteří po své sběratelské a čtenářské vášni zanechali stopy ať už v knihách samotných, nebo v dopisech, denících, či nepřímě v podobě účtů za knihy a knihvazačské práce. Výsledkem – otevřeným a stále rostoucím co do šířky i hloubky – je online databáze vlastníků knih PROVENIO, která prezentuje veřejnosti nejen textové informace o majitelích knih, ale rovněž snímky jejich rukopisných poznámek, razítek, grafických ex libris či slepotiskových „supralibros“.

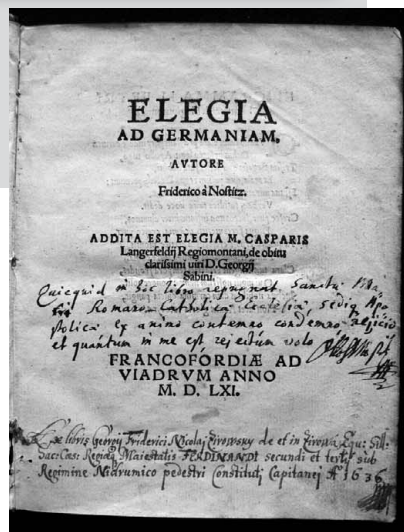

Grafické ex libris Pavla Vladimiroviče Ototzkeho (1866–po 1946)

ních fondů, které dosud skrývají pozoruhodné příběhy starších knihoven a knihovnických konfiskátů.

Od loňského roku je pro knihovníky a kurátory, kteří mají zájem přispívat do online databáze vlastníků PROVENIO, k dispozici online formulář, jehož prostřednictvím je možno vkládat záznamy majitelů knih identifikovaných v místní knihovně, muzeu, galerii či jiné paměťové instituci i související obrazové soubory. Díky spolupráci s Knihovnickou komisí Asociace muzeí a galerií ČR se nám podařilo úspěšně uvést tento formulář do zkušebního provozu a zařadit do databáze prvních 110 záznamů, které vytvořili knihovníci a kurátoři externích institucí. Rádi uvítáme další zájemce o spolupráci a budeme se těšit, že mapa vzniku, růstu a pohybu větších či menších knihoven spojených s českými dějinami se bude plnit novými zajímavými příběhy a osudy.

RICHARD ŠÍPEK | richard_sipek@nm.cz Obr.: archiv autora

Odsuzující přípis Otty ml. z Nostic (1608–1665) na titulním listě básnické skladby jeho příbuzného Fridericha z Nostic (1545–1599)

Třetím rokem spolupracuje Knihovna Národního muzea v konsorciu s Národní knihovnou ČR a Národním památkovým ústavem na projektu NAKI Virtuální rekonstrukce rozptýlených provenienčně bohemikálních knižních celků v tuzemských i zahraničních knihovnách. Průzkum se soustřeďuje na starší knihovny rozptýlené v úctyhodném počtu českých, moravských a slezských zámeckých knihoven. Na identifikaci fragmentů původně českých knižních sbírek rozptýlených v zahraničních knihovnách, převážně v příhraničních městech (Vratislav, Žitava, Drážďany), ale pozoruhodné bohemikální celky byly identifikovány také v pařížských knihovnách. V Národní knihovně ČR probíhá v rámci projektu provenienční průzkum jednak historické bohemikální části fondu *Bibliotheca nationalis*, jednak mladších *Rezerv-*

Mezi dvěma světy – budoucnost muzejních knihoven

Účastníci 43. semináře knihovníků muzeí a galerií, který se konal v roce 2019 v Opavě a který připravila Knihovnická komise AMG ČR a Slezské zemské muzeum v Opavě

Muzejní knihovny by měly v budoucnosti flexibilně kombinovat své tradiční činnosti (akvizice, výpůjčky aj.) s novými prvky tak, aby byly vnímány mateřskými institucemi jako plnohodnotná součást muzea a také aby uspokojily požadavky nejširší veřejnosti (jednou z priorit bude poskytování informačních a konzultačních služeb na expertní úrovni pro podporu vědy, výzkumu a vzdělávání).

Pro optimalizaci poskytování knihovnických a informačních služeb by se muzejní knihovny měly věnovat sběru dat, jejich analýze a pravidelnému vyhodnocování. Rozvíjení vědecké činnosti muzejních knihoven uvnitř mateřských institucí bude spočívat v hledání společných témat napříč sbírkami a z toho vyplývajících grantových projektů či vědeckých publikací.

V oblasti technologií jsou muzejní knihovny vystaveny jednak tlaku ze strany mateřských institucí i zřizovatelů skloubit požadavky standardů knihovnického zpracování se sbírkovou evidencí v procesu přechodu na nové zpracovatelské systémy (některé automatizované systémy na zpracování knih, které si muzejní knihovny pořizovaly od 90. let, postupně zanikly, jiné neudržely krok s technologickými inovacemi, jiné jen s obtížemi reagovaly na vyvíjející se standardy muzejní evidence i knihovnického zpracování), jednak tlaku vývoje technologií, jejichž využitím se stávají plnohodnotnou součástí sítě knihoven ČR.

Prioritním úkolem konzervace knižních sbírek bude i nadále digitalizace a stanovování a zajišťování vhodného systému preventivní péče o historické knižní fondy včetně optimálního uložení. Bude probíhat ve spolupráci Metodického centra pro knižní kulturu a literární muzea Památníku národního písemnictví s Odborem restaurování a konzervace Národní knihovny ČR.

Při uvažování o budoucnosti muzejních knihoven se nevyhneme reflexi obecnějších otázek, které se týkají postavení muzeí na poli kultury, stejně jako nezbytného zapojení paměťových institucí do iniciativ sledujících cíle udržitelného rozvoje, které podporuje mezinárodní organizace knihoven IFLA. Tyto cíle – např. praxe udržitelného rozvoje na institucionální úrovni, jakož i cíle týkající se získávání a předávání informací z této oblasti – patří k těm úkolům, na jejichž plnění se muzejní knihovny v rámci svých mateřských institucí budou podílet.

ALENA PETRUŽELKOVÁ | petruzelkova@pamatnik-np.cz

Určitě hodit Čučku!

Víte, co je to „hodit čučku“? Pravověrný Brňák by jistě bleskově přeložil: zkouknout, zhlédnout, podívat se na. Ale víte, co to je „hodit čučku na Čučku“ (nebo zkráceně jen „hodit Čučku“)? Vlastně také zhlédnout, zkouknout či podívat se, ale v tomto případě konkrétně na vystoupení divadelního souboru Čučka. Oč jde? O amatérské divadelní uskupení, v němž hlavní roli hrají spisovatel a knihovnice a v němž rozhodujícím tématem je (alespoň zatím) literatura, knihy, čtení a čtenářství. Umíte si představit vhodnější téma pro knihovnu?

Jak a proč to celé začalo, se ptám básníka, prozaika, publicisty a překladatele **Marka Tomana (MT)** a knihovnice Pedagogické knihovny J. A. Komenského **Edity Vaničkové Mrkosové (EV)**.

Proč jste se začali věnovat divadlu?

MT: Vyplývalo to zcela přirozeně. Vždy jsem pojímal křty svých knih jako komplexní zábavné události s divadelním a hudebním prvkem, s nadšátkou i mystifikací. U *Cukrárny U Šilhavého Jima* do toho vstoupila Editina knihovnická erudice. Najednou jsme na to byli dva, rozdělili jsme si role... a vzniklo divadlo (ovšem zkoušíme, upravujeme a vylepšujeme svá představení neustále). Ve všech představeních „hrajeme“ příběh, „hrajeme“ dialog – a vtahujeme do něj diváka. Cílem je umožnit, aby dítě nebo dospělý zažili divadelní dobrodružství a pak si otevřeli knížku. Tu mou nebo nějakou jinou.

EV: Na počátku našeho dobrodružství s divadlem byl právě plánovaný křest knihy, původně jsme větší plány neměli, ale události vzaly spád a my jsme s překvapením zjistili, že po prvním roce jsme měli za sebou kolem třiceti předsta-

vení *Cukrárny* a další premiéru před sebou. Nyní už máme autorské hry tři a dvě z nich, *Cukrárna* i *Florentin*, jsou o síle literatury. Představení o nutriích je hlavně o svobodě.

Jaký je váš vztah k literatuře a četbě?

MT: Fanatický! Čtu neustále. Hledám v knihách paralely pro svůj život, názory, osudy. Na to přirozeně navazuje mé vlastní psaní. Pohybuji se v kontextu přečtených knih. V posledních dvou knihách pro děti – *Cukrárna U Šilhavého Jima* a *Neskutečná dobrodružství Florentina Flowerse* – přímo kombinuji dobrodružný příběh s neortodoxním představením knih, které jsou po staletí stále živé. Lámu si hlavu, proč uspěly zrovna tyto knihy – třeba *Robinson Crusoe*, a snažím se to, na co přijdu, zprostředkovat dál. Robinson vyšel v době boomu knih o pirátství, jenže měl navíc ten humanistický prvek.

EV: Jsem přesvědčená, že knížky, čtení a psaní je jediné kouzlo, které opravdu funguje. Zažila jsem to mnohokrát u sebe i u svých blízkých. Asi není náhodou, že všechny starověké civilizace považovaly písmo za dar bohů.

Proč chcete podporovat čtení u dětí a dospělých?

MT: Vždy jsem si rád povídal s lidmi o knihách. A opakovaná zkušenost je, že se pokaždé něco dozvím. Úžasné je také číst knihu poté, co vám ji někdo doporučil – nebo zkritizoval – a srovnávat to s vlastním zážitkem. Kniha zkrátka žije, jen když je čtená a když o ní lidé diskutují. Vždycky jsem měl také potřebu upozorňovat na knihy, které mi připadají pěkné. Pomyslně otevřít (zatím) zavřenou, nečtenou knihu. Dělal jsem to, když jsem pracoval v rozhlasu, dělám to v novinařině a divadlo vykristalizovalo jako přirozený následek toho všeho.

EV: Myslím, že to zná každá knihovnice, každý knihovník. Rodina, přátelé i známí si často říkají o radu. Co pro babičku, pro syna, který nečte? Tedy se snažím poradit a vždy mám radost, když se trefím. Jako knihovnice na gymnáziu jsem mnohokrát zažila u studentů ten moment, kdy se mi zavilí odpůrci četby před očima proměnili v náruživé čtenáře, kteří prosili, aby si mohli knihy půjčovat i po ukončení studia. (Ano, zde bych ráda poděkovala za nový způsob ústní zkoušky z českého jazyka a literatury.) Stačilo jen kápnout na správnou knihu. A tak vím, že nečtenář jen nenašel tu svou. A byla by škoda, kdyby se to nepovedlo nikdy.

Co nabííte knihovnám?

MT: Na různá setkání se čtenáři knihoven jezdím dlouho a vždy rád. Nejčastěji se svými romány z posledních let (*Veliká novina o hrozném mordu Šimona Abelese*, *Chvála oportunistu*, *Neptunova jeskyně*, *Oko žraloka*). Při psaní příběhu často nashromáždím mnoho informací k tématu a vizuálních dokumentů, které se do knihy nedostanou, a rád se o ně se čtenáři při besedách dělím. Knihovny jsou pro mě velmi důležité, myslím si, že spisovatelé mají s knihovníky víc společného než spisovatelé s nakladateli. No a v posledních letech k tomu přibyla i divadelní představení na základě mých dvou dětských knih a jedné knihy pro děti i dospělé (*Nutrie*). Ve

všech třech se snažíme kombinovat to nejlepší z literární, divadelní a knihovnické praxe. Vtahovat děti do příběhu i do světa knih. A myslet i na ty, které nemají nutně ke čtení pozitivní vztah.

EV: Co se divadla týká, nyní máme v repertoáru dvě představení pro děti ve věku zhruba od šesti let výše. Obě na motivy Markových knih *Cukrárna u Šilhavého Jima* a *Neskutečná dobrodružství Florentina Flowerse*. (pozn. aut.: Obě vydalo nakladatelství Baobab, *Cukrárna* získala Zlatou stuhu 2019 v kategorii knihy pro mládež.) Kontakt na nás je k nalezení na facebookovém profilu Divadlo Čučka. Od začátku jsme s Markem hodně promýšleli, jak zařídit, abychom naše představení mohli hrát doslova všude, bez velkých technických nároků, s kulisami, které uneseme sami. Abychom mohli hrát v parku, v trávě, v knihovně, ve školní třídě. Stačí nám děti a kousek místa, čím blíže jsme k dětem, tím lépe. A tento přístup se nám osvědčil. Máme tak za sebou desítky milých setkání s dětmi, jejich rodiči a také s lidmi, kteří ve svých obcích kulturní setkání organizují. Jistě vás nepřekvapí, že mnoho vzpomínek na přátelská setkání jsme si odvezli právě z knihoven.

Marku, mohu se ještě zeptat na literární plány pro nejbližší období?

MT: Rýsuji se autorská vystoupení na mezinárodním Lipském knižním veletrhu a také na pařížském knižním veletrhu Salon du Livre. Stejně se ale těším na akce v českých knihovnách, ať už autorské nebo divadelní. Román *Oko žraloka* vyvolal příliv překvapivých informací o Jaroslavu Klecanovi – „zrádci“ z *Fučíkovy Reportáže, psané na oprátce*, který byl inspirací pro hlavního hrdinu mé knihy. Tím se budu určitě zabývat. A pak mi leží na srdci další nápady na knihy pro děti, nebo spíš různě rozpracované rukopisy. Protože v knihách pro děti jde o dobrodružství a o hodnoty zároveň, což je skvělá kombinace. Knihy pro děti vlastně nabízejí klíč, jak porozumět nepřehlednému světu. A dospělým připomínají, na co třeba pozapomněli nebo čemu přestali věřit.

Děkuji vám oběma za rozhovor. Doufám, že i ten bude inspirovat řadu dalších knihoven k tomu, aby hodily Čučku!

ZLATA HOUŠKOVÁ | zlata.houskova@gmail.com

Foto: archiv Marka Tomana

Co listopad 1989 českým knihovnám dal a vzal

část 4:
Přistřižená křídla
(2007–současnost)

Čtvrtá část příspěvku o změnách, které přinesl listopad 1989 knihovnám a jejich pracovníkům. První část byla zaměřena na získávání zkušeností v zahraničí na počátku devadesátých let minulého století (viz *Čtenář*, 2019, roč. 71, č. 11, s. 383–386); ve druhé a třetí části (2020, roč. 72, č. 1, s. 23–27; č. 3, s. 93–94) jsem se věnovala využití zahraničních zkušeností doma i v zahraničí. Závěrečná část je zaměřena na okolnosti výstavby/nevýstavby nové budovy Národní knihovny ČR (NK ČR) a začátky projektu Národní digitální knihovny.

Novostavba

V září 2004 došlo po čtrnácti letech ke změně na pozici ředitele NK ČR. Nastoupil první z řady manažerů-neknihovníků Vlastimil Ježek.

Vojtěch Balík mu předával knihovnu ve velmi dobrém a stabilizovaném stavu. Fondy byly adekvátně uloženy, u těch ohrožených probíhalo ochranné mikrofilmování a/nebo digitalizace, byly řádně podchyceny v katalogích zpřístupněných v obrazové podobě i pro vzdálené uživatele, probíhala jejich retrospektivní konverze. Knihovna měla moderní integrovaný knihovnický systém ALEPH se všemi plně zprovozněnými moduly, zpracování novodobých i historických fondů probíhalo podle mezinárodních standardů, díky němuž byla snadná integrace v rámci různých portálů (Jednotná informační brána, Manuscriptorium, Kramerius). NK ČR si získala velmi dobré jméno v zahraničí a vyspělým národním knihovnám se ve většině oblastí plně vyrovnala s výjimkou jediného – budovy, která by se kromě nabídky dokumentů a prostor pro studium stala i stále více akcentovaným místem pro setkávání a příjemné trávení času.

Klementinum bylo v tomto směru velmi limitující a Ministerstvo kultury podporovalo myšlenku novostavby pro NK ČR mj. i proto, že depozitář v Hostivaři se začínal plnit a bylo třeba řešit i otázku uložení fondů. Ředitel Vojtěch Balík preferoval setrvání instituce v Klementinu s odkazem na místo v centru města s ideální dopravní

obslužností a historický kontext sídla. Obával se, že velké investice v řádu miliard korun knihovně nic dobrého nepřinesou. V roce 2004 jsem jeho obavám příliš nerozuměla, ale s odstupem let se zatím, bohužel, ukazuje, že byly opodstatněné.

Pro Vlastimila Ježka se stala novostavba NK ČR zásadní prioritou a její přípravě věnoval velké úsilí. Chtěl, aby nové sídlo knihovny bylo nejen funkčně, ale i architektonicky mimořádnou stavbou, která doplní chybějící moderní architekturu v Praze, proto měl vítězný návrh vzejít z otevřené architektonické soutěže podle pravidel UNESCO a Mezinárodní unie architektů (UIA). Vlastimil Ježek mne pověřil vedením týmu, který měl připravit knihovnickou část zadání pro soutěž. Byl to pro mne zcela nový úkol, odlišný od všeho, co jsem dosud dělala. Měla jsem ale výhodu v tom, že kromě toho, že jsem znala dobře provoz NK ČR, jsem na svých četných zahraničních cestách navštívila mnoho nově postavených národních i jiných knihoven.

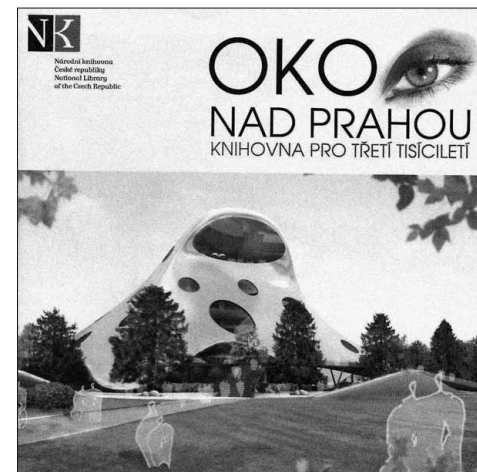
Po mnoha jednáních a pečlivých přípravách tak byla 16. 5. 2006 vypsána *Mezinárodní projektová architektonická soutěž na zpracování návrhu a vyhledání zhotovitele projektové dokumentace nové stavby – Nové budovy Národní knihovny České Republiky v Praze na adrese Třída Milady Horákové, Praha 7 – Letná*. Její podmínky vycházely ze soutěžního řádu UIA a zúčastnit se jí mohli architekti a architektonické týmy bez omezení. Účastníci v I. kole ovšem mu-

seli splnit požadavek autorizace (licence, registrace) v oboru předmětu soutěže, a to v zemi původu nebo profesního působení. Soutěž byla dvoukolová; do II. kola postoupilo osm návrhů a pro objektivní posuzování všech návrhů byla zajištěna anonymita.

Úkolem architektů bylo navrhnout budovu s úložnou kapacitou pro 10 milionů knihovnických jednotek, která NK ČR poskytne dostatečnou rezervu minimálně pro příštích padesát let. Koncepcí nové budovy, která byla součástí zadání pro mezinárodní architektonickou soutěž, vycházela z toho, že se knihovny v 21. století postupně transformují z více či méně uzavřených institucí poskytujících tradiční služby vázané na vlastní fondy v otevřené instituce s podstatně širším společensko-kulturním záběrem. Kromě základních služeb a zpřístupnění cca 300 000 dokumentů ve volných výběrech oborových a specializovaných studoven (počítalo se s celkovou nabídkou 1250 studijních míst) měla nová knihovna nabídnout rovněž otevřenou zónu s literární kavárnou, prostory pro výstavy i pro kulturní a společenské využití. Společenské a odpočinkové prostory měly nabídnout dalších 700 míst.

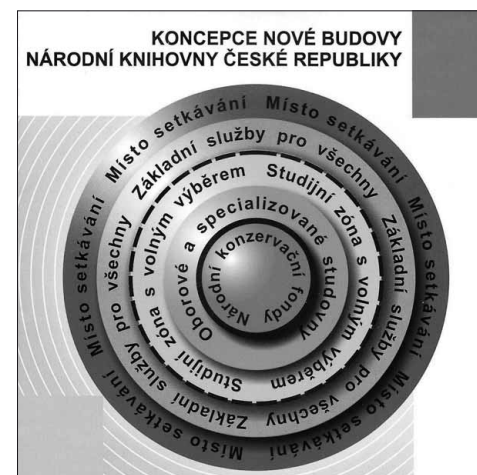
Podle očekávání vyvolala vypsání soutěže zcela mimořádnou pozornost: došlo 355 návrhů prakticky z celého světa. K rozhodování se sešla mezinárodní porota v „hvězdném“ složení: architektky **Zaha Hadid** a **Eva Jiříčková**, urbanistická expertka UNESCO **Irene Wiese von Ofen**, architekti **José Grinberg**, **Petr F. Bílek** a **John Eisler**, environmentální expert **Tony Mc Laughlin**. Ředitel odboru památkové péče pražského magistrátu **Jan Kněžínek** zastupoval v porotě hlavní město a **Vlastimil Ježek** společně se mnou, jako poradkyní pro knihovnickou část, zastupoval NK ČR. Bylo neuvěřitelné, že se podařilo osobnosti zastoupené v komisi dostat dvakrát na několik dní na jednání do Prahy, a práce s nimi byl úžasný zážitek. Zvítězil návrh britského studia Future Systems vytvořený týmem pod vedením Jana Kaplického.

Bylo jasné, že odvážný návrh nenechá nikoho lhostejným a že bude mít nejen nadšené příznivce, ale i mnoho odpůrců. To se potvrdilo hned po vyhlášení výsledků soutěže a zveřejnění návrhu. Během bitvy o „chobotnici“ jsem si s hrůzou při prvních diskusích a besedách uvědomila, jak silně je dědictví totality v kombinaci s někte-

Obálka propagační brožury o mezinárodní soutěži k výstavbě nové budovy NK ČR (2007)

rými našimi nepřilíh hezkými národními rysy: mnoho odpůrců návrhu nikdy nebylo v zahraničí a nesetkali se s odvážnou moderní architekturou zahraničních metropolí, netušili, že technologie pokládané zde za nereálné sci-fi za našimi hranicemi již běžně fungují. K tomu se přidala nedůvěra ke všemu přicházejícímu ze zahraničí – k autorovi vítězného návrhu i členům komise – a běžná závist. Novostavba NK ČR byla vděčným mediálním tématem a předmětem vášnivých diskusí. Bohužel, pozornost médií i diskuse se soustředily především na tvar budovy, na to, zda je spíše zelená, nebo zlatá a zda vhodně doplní, nebo zničí panorama Prahy. Řešení provozu knihovny a způsob promítnutí našeho „semaforu služeb“ do budovy (viz obr. dole), na kterém si dal Jan Kaplický velmi záležet a velmi si ho

Autorka příspěvku s architektem Janem Kaplickým

cenil, zde nikoho příliš nezajímalo. Naopak v zahraničí sklídilo velký obdiv a o přednášky i články právě o něm byl velký zájem. Bylo příjemné přednášet a diskutovat o něm v knihovnách, které připravovaly své novostavby.

Knihovna se stala velkým tématem nejen mediálním, ale bohužel i politickým. Zatímco bývalý prezident Václav Havel se společně s námi účastnil předem prohraných bitev o realizaci novostavby na Magistrátu ovlivňovaném lobbisty, úřadující prezident Václav Klaus byl naopak připoutat k bagru, aby její stavbě zabránil...

Jedna z reflexí českých médií k postoji V. Klause k vítěznému návrhu na novou budovu NK ČR

Členové poroty nechápali, co se u nás v souvislosti s novostavbou děje, proč zde byla uspořádána mezinárodní soutěž, když pak byly zpochybněny její výsledky, znevážena práce poroty i vítězný návrh. Někteří z nich říkali, že už v žádné komisi u nás ani v jiné východoevropské zemi pracovat nebudou. Jan Kaplický některé situace a poznámky komentoval poznámkou: *Jak je to možné, vždyť už tu máte skoro dvacet let demokracii!* Nedokázal se smířit se způsobem, jakým se vedla některá jednání například na Magist-

rátu, na kterých primátor Bém často silně zvyšoval hlas, aby silou své moci i hlasu umlčel názory, které se mu nelíbily. Jan Kaplický se zde evidentně necítil dobře. A pokud primátor křičel i na mne, vyzýval ho opakovaně a marně, aby se choval k dámě jako gentleman.

Na podzim roku 2008 bylo jasné, že boj o novostavbu je marný. Ministr kultury odvolal Vlastimila Ježka, který se novostavby odmítal vzdát. Smutným paradoxem bylo, že zatímco Vojtěch Balík musel odejít, protože novostavbu nechtěl, jeho nástupce musel po čtyřech letech odejít, protože ji chtěl. Bylo rozhodnuto, že se novostavba realizovat nebude a že NK ČR zůstane v Klementinu.

Málokdo ví, že mrtvá chobotnice přispěla ke vzniku velmi dobrého návrhu využití Klementina. V minulosti jich už vzniklo několik. Při práci na nich jsme ale byli příliš v zajetí stávajícího způsobu využití. Při přípravě podkladů pro novostavbu jsme naopak nebyli ničím limitováni, což přineslo zcela nový pohled na službu a provoz instituce. Mnoho z něho (včetně semaforu služeb) jsme promítli do nové koncepce využití Klementina. Kromě klasických prostor pro studium zde byl navržen i dostatek prostor pro relaxaci a setkávání, přízemí mělo být volně přístupnou zónou s otevřenými chodbami s výhledy i průchody do nádvoří, ve vyšších patrech byly umístěny uzavřenější prostory s omezeným přístupem. Byla zde navržena i kavárna a konferenční sál. Podmínkou dobrého fungování tohoto konceptu byl dopravník propojující jednotlivé části budovy. Základní koncept jsme konzultovali s památkáři i s odborníky na požární ochranu; na základě jejich připomínek jsme řadu věcí korigovali. Ačkoli jsem vždy byla a jsem zastáncem novostavby, myslím, že pokud by byl realizován zmíněný koncept využití Klementina, mohla zde vzniknout nikoli ideální, ale velmi příjemná knihovna kombinující požadavky současné doby s půvabem historické budovy. Rekonstrukce Klementina bohužel proběhla a i nadále probíhá tak, že realizace tohoto konceptu i jakéhokoliv jiného rozumného fungování knihovny v objektu Klementina jsou nereálné. Základní prioritou se stalo proinvestování peněz a investice v NK ČR začaly žít vlastním životem – bez ohledu na potřeby knihovny a názory knihovníků. A nejen v oblasti stavebních investic...

Národní digitální knihovna

Zatímco v předchozích částech zmíněné evropské projekty *TEL-ME-MOR*, *TEL*, *M-CAST*, *DPE* a další předpokládaly spolupráci několika subjektů z více zemí, mezi které se dělily finanční prostředky a finanční přínos pro jednotlivé instituce nebyl nikterak zásadní, Strukturální fondy EU a Integrovaný operační program zaměřený na řešení společných regionálních problémů v oblasti infrastruktury pro veřejnou správu, veřejné služby a územního rozvoje přinesly zcela nové možnosti a jednotlivé instituce zde mohly získat příspěvek v řádech stovek milionů korun.

Pro Integrovaný operační program začaly NK ČR a Moravská zemská knihovna (MZK) připravovat projekty zaměřené na rozsáhlou digitalizaci, dlouhodobou ochranu a zpřístupnění digitalizovaných dokumentů. V roce 2007 podaly obě instituce své typové projekty, a protože projekty byly svým zaměřením velmi podobné, Ministerstvo kultury doporučilo jejich sloučení. V roce 2008 podaly obě knihovny společný evidenční list pro projekt nazvaný *Národní digitální knihovna* (NDK). Přípravou projektu jsem byla za NK ČR pověřena já, za MZK Petr Žabička. V únoru 2010 po vyhlášení příslušné výzvy podaly obě instituce společný projekt. NK ČR byla nositelem a MZK partnerem projektu.

Cílem projektu NDK bylo vytvoření fungujícího systému Národní digitální knihovny jako součásti vznikající České digitální knihovny a Europeany (Evropské digitální knihovny). Cíle mělo být dosaženo prostřednictvím následujících výstupů projektu: vybudovaná potřebná technická infrastruktura, dvě fungující digitalizační pracoviště v Praze a v Brně, důvěryhodný repozitář pro dlouhodobé uložení digitálních dokumentů, systém zpřístupnění digitálních dokumentů, integrovaný systém digitalizace, uložení a zpřístupnění knihovních dokumentů propojený s významnými národními a evropskými portály, digitalizace, dlouhodobé uložení a zpřístupnění (26 000 000 stran digitalizovaných dokumentů, harvesting, dlouhodobé uložení a zpřístupnění 4 000 000 000 webových souborů).

Celkový rozpočet projektu činil 299 936 911 korun. Vlastní zdroje žadatele představovaly 15 % celkového rozpočtu. 85 % nákladů bylo hrazeno ze Strukturálních fondů EU prostřednictvím programu IOP.

Projekt byl úspěšný, finanční prostředky byly přiděleny v červnu 2010 a bylo možné zahájit realizaci podle plánu. Pro realizaci projektu se podařilo postavit tým vynikajících mladých odborníků na všechny zahrnuté oblasti. Projekt se trefil do doby, kdy masová digitalizace, dlouhodobá ochrana a zpřístupnění digitálních dokumentů byly zásadním tématem pro většinu velkých knihoven, proto vzbudil velké naděje doma a velký zájem v zahraničí. Na naše studijní cesty v rámci přípravy projektu navázala řada pozvání k přednáškám na zahraničních konferencích a v zahraničních knihovnách.

Projekt měl velmi slibný začátek, ale ve fázi výběrových řízení na dodavatele technologií a služeb byl řešitelský tým, který projekt několik let připravoval a jehož zásluhou bylo získání finančních prostředků, od rozhodování o jeho dalším vývoji zcela odstaven. Důsledkem byl rozpad týmu. Řada jeho členů se velmi úspěšně prosadila v zahraničních knihovnách a archivech, kde nám děkovali, že jsme jim vchovali tak skvělé odborníky, ale pro NK ČR to byla velká ztráta, kterou se s ohledem na úzkou specializaci chybějících odborníků nepodařilo zacetit dodnes.

Závěr

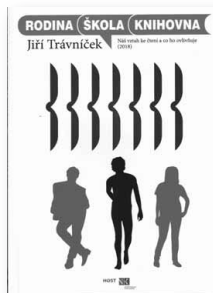
Je smutné, že některé formulace charakterizující neutěšený stav NK ČR na počátku 90. let, uvedené na začátku 2. části tohoto příspěvku (*Čtenář*, 2020, roč. 72, č. 1, s. 23), se hodí i na charakteristiku současné situace. Odborné činnosti nevyžadující velké investice fungují výborně a stále v nich patříme ke světové špičce. Ve všech oblastech navázaných na velké investice (novostavba, rekonstrukce Klementina, dlouhodobé uložení a zpřístupnění papírových i digitálních dokumentů) jsou zásadní problémy. Jejich realizace buď neproběhla (novostavba) nebo proběhla a probíhá bez účasti nebo s minimální účastí odborných pracovníků knihovny (rekonstrukce Klementina, velké projekty zaměřené na digitalizaci, dlouhodobé uložení a zpřístupnění digitálních dokumentů). NK ČR bezpochyby potřebuje ke svému rozvoji velké investice v řádu stovek milionů a miliard korun, je ale třeba je využít tak, aby skutečně sloužily k jejímu rozvoji, a ne ke stagnaci.

BOHDANA STOKLASOVÁ

stoklasovabohdana@gmail.com

Obr. a foto: archiv autorky

Průzkum čtení z různých hledisek

TRÁVNÍČEK, Jiří. Rodina, škola, knihovna: náš vztah ke čtení a co ho ovlivňuje (2018). První vydání. Brno: Host, 2019. 178 stran. ISBN 978-80-7577-994-6

Co třeba nějaký věrnostní program, abysme chodili do knihoven častěji? (Žena, 55–64 let) – i takové náměty se objevují v průzkumu čtení české dospělé populace, jehož data předkládaná publikace shrnuje a interpretuje. Zároveň je porovnává s daty z několika předešlých průzkumů, které proběhly v letech 2007–2013. Nově se více pozornosti věnuje digitálnímu prostředí, e-knihám a audio-knihám.

První oddíl *Rámce* řeší vztah digitálního prostředí ke čtení, otázky čtenářské socializace a čtení jako takové. Výsledky průzkumu ukazují, že epocha tisku ani nyní nekončí. Čtení tištěných dokumentů vede k většímu soustředění a porozumění než čtení textu na obrazovce. Jak ovlivní digitální doba čtenářskou kulturu, se teprve ukáže. Otázky čtenářské socializace a čtení se promítají i do dalších kapitol. Za čtenářskou socializaci autor pokládá vše, co nás nějak spojuje se čtením – síť vazeb. ...kým jsme ke čtení přiváděni, s kým vším nás čtení propojuje.

Druhý oddíl *Čtení* porovnává nejdůležitější data z šetření v roce 2018 s předešlými průzkumy. Ukázalo se např., že přibýlo „nečtenářů“ a ubylo „častých čtenářů“, přesto však není pokles dramatický a čtenářství zůstává záležitostí 4/5 populace. Neprokázalo se, že by užívání internetu šlo proti čtení. Spíše se propadá četba časopisů.

Třetí oddíl *Nabývání knih* zkoumá oblast knižního trhu. Kde a jak nakupujeme knihy, zda je dostáváme darem apod. Pro knihovníky jsou zajímavé výsledky veřejných knihoven, které jsou také zdrojem knih ke čtení – počet zájemců zvolna ubývá, i když převažuje spokojenost s jejich službami a pozitivní obraz knihoven ve společnosti. Je to zejména nejmladší skupina respondentů, která si knihovny s dnešní dobou příliš nespojuje.

Čtvrtý oddíl *Čas* předkládá výsledky zkoumání role věku na frekvenci čtení i na to, po jakém nosiči čtenář sáhne. Proti čtení nestojí internet, ale spíše televize a video. Člověk, který čte, se nevzdaluje od vnějšího světa. Naopak „častí čtenáři“ bývají více angažováni ve společensko-kulturních aktivitách než „nečtenáři“.

V páté části *Hodnoty* se průzkum zaměřil na druhy četby (žánry), oblíbené autory a knihy od respondentů, kteří se deklarovali jako „čtenáři“. Stále vede současná oddechová beletrie s výrazným nárůstem před klasickou beletrií a literaturou faktu.

Šestý oddíl je přímo zaměřen na již zmíněnou *Čtenářskou socializaci*. Zkoumalo se čtení v rodině (předčítání, rodinné zázemí, kniha jako dárek), role školy (zvláště povinná četba).

Publikace je zakončena radami a doporučeními rodičům, škole, veřejným knihovnám, ale i šířeji veřejnosti, médiím a státu. V příloze jsou informace o použité metodice a formulář použitého dotazníku.

Autor je literární vědec a kritik, editor a vysokoškolský učitel. Působí v brněnské pobožce Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Z tematické oblasti knižní kultury vydal několik knih, např. *Poezie poslední možnosti* (1996), *Příběh je mrtev?* (2003), *Knihy a jejich lidé* (2013), *Knihy kupovati* (2014, se Zdeňkem Šimečkem), *Česká čtenářská republika* (2017). Je členem dvou mezinárodních týmů zabývajících se čtenářstvím. Výsledky svých čtenářských výzkumů publikoval ve třech knihách: *Čtete?* (2008), *Čtenáři a internauti* (2011) a *Překnížkováno* (2014).

Knihy je dostupná též v Knihovně knihovnické literatury. Odkaz k výpůjčce přes databázi KKL: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000090778&local_base=KKL.

EVA BARTŮŇKOVÁ | Eva.Bartunkova@nkp.cz

Knihovníci v chytrých městech, vesnicích a regionech

V předchozích částech tohoto seriálu jsem se zaměřil na to, co může v budoucnosti zřizovatel vyžadovat od veřejných knihoven a co vše by měli knihovníci umět ve světě průmyslu 4.0. V tomto a následujícím článku se zaměřím na zařazení tohoto usilování do celospolečenského kontextu.

Na slánské konferenci *Knihovna – pilíř 4.0* vzbudila velký zájem přednáška Rut Bízkové *SMART Česko – inovace ve prospěch lidí* (videozáznam přednášky naleznete na adrese: <https://pilir4.info/outputs.html>). Přednášející je v současnosti hlavní řešitelkou projektu *Strategický rámec Svazu měst a obcí v oblasti SMART City* (<http://prosperujiciobebudoucnosti.cz/>), jehož cílem je představit ucelenou strategickou vizi regionálního rozvoje pro nadcházející desetiletí. V pátek 21. 2. 2020 se konala závěrečná konference projektu, na které byly představeny výsledky dvou let usilovné práce v podobě řady dokumentů hodných pozornosti.

V Česku jsme přeborníci ve zpracovávání a publikování stovek stran textů, kterými se nikdo neřídí a které opakují všeobecné (a někdy i zastaralé) pravdy. Nedokážu předpovědět, zda se novým strategickým rámcem bude někdo řídit. Nicméně i kdyby se stal jen další obětí standardního českého přístupu, vyplatí se jeho obsah prostudovat. Všechny dokumenty naleznete na adrese: <http://prosperujiciobebudoucnosti.cz/dokumenty-ke-stazeni/>. Zaměřím se na části, které mají přímý či nepřímý vztah k veřejným knihovnám a k rolím, které by měly knihovny zastávat v kontextu budoucího „Chytrého Česka“. V článku se opírám především o dokument *SMART ČESKO: základní teze* (<http://prosperujiciobebudoucnosti.cz/dokumenty-ke-stazeni/smart-cesko-zakladni-teze/>), který shrnuje hlavní myšlenky strategického rámce. Příště půjdu do větších podrobností a využiji všech publikovaných materiálů.

Ústřední myšlenkou rámce je jednoduchý, ale velmi často nedocenený fakt: *Rozvoj obcí je hodnotou sám o sobě, ale není cílem. Tím je vytvoření dobrých podmínek pro obyvatele, kteří v obcích žijí. Při rovných právech občanů i obcí to znamená, že nikdo by neměl být zvýhodněn nebo znevýhodněn tím, kde žije. Cílem je tedy vytvořit podmínky pro dobrý život lidí každého věku a stavu a jakéhokoli stupně vzdělání na každém místě České republiky, tj. od nejmenší obce po hlavní město.*

Cílem nejsou moderní technologie, progresivní organizační struktury ani optimalizace lidských a materiálních zdrojů. Úspěšné zavedení vhodné technologie nebo organizační struktury může významně pomoci k naplnění cíle, ale nesmí být vrcholem snažení. Tím je zlepšení podmínek pro konkrétního jedince žijícího v konkrétní komunitě a na konkrétním místě. Veřejné knihovny jsou svojí povahou a historií předurčeny k velmi důstojné roli v tomto procesu, pokud dokáží skloubit historické zkušenosti s požadavky nové doby.

Každá strategie se určuje pro nějaké časové období, a protože u předkládaného strategického rámce jde o procesy dlouhodobé, nepřekvapuje, že nejzazší uvažovaný časový horizont sahá desítky let dopředu v centrální představě **Vize 2050: Udržitelné Česko** (*Udržitelné Česko je kultivovaná kulturní a prosperující evropská země sebevědomých a vzdělaných lidí, kteří vytvářejí otevřené a funkční komunity v přirozeně rostoucích obcích, jež (pokud možno)*

nevytvářejí žádný typ zátěže (dluhu) pro budoucí generace.

Autoři strategie nacházejí pro naplnění vize tři základní směry, na které je třeba se soustředit a se kterými se i já osobně dokážu ztotožnit:

- kultivovaná společnost lidí;
- ekonomika založená na znalostech;
- uhlíkově neutrální země.

Role veřejných knihoven k dosažení třetího cíle, tedy uhlíkové neutrality, bude samozřejmě okrajová. Další dvě priority se však přímo týkají ústředních činností knihoven.

Hlavní vize strategického rámce se promítá do hlavního cíle strategie, který je představen jako **Obec krátkých vzdáleností – Česko jako internet** a upřesněn odstavcem: *Obec/komunita je „obcí krátkých vzdáleností“. Globalizační nástroje, zejména rychlý internet (digitalizace), umožňují, aby lidem byly doručovány služby do místa, kde žijí (kde jsou doma), místo toho, aby za prací a službami dojížděli. Tím se mění kvalita života lidí, včetně doprovodných efektů – snížení zátěže životního prostředí, menších nároků na dopravu, možností uplatnění se v místě bydliště nebo v blízkém okolí. Veřejné knihovny jsou právě takovou institucí, která má k občanům blízko a může vycházet z dlouhodobých zkušeností a praxe. V dalším textu se píše, že Česká republika je sítí více než 6250 spolupracujících komunit, spojených společenskými, technologickými a infrastrukturními vazbami.* Myslím, že nejsem sám, koho napadne, že velmi hustá síť veřejných knihoven se přímo nabízí k plnění této představy.

Pro plnění ústředního cíle **obce krátkých vzdáleností** se autoři zaměřili na čtyři strategické oblasti:

- lidé na prvním místě;
- přitažlivá země;
- infrastruktura 21. století;
- soudržné Česko, odolná společnost a dobrý soused.

Hned první strategická oblast **Lidé na prvním místě** je základním principem každé úspěšné knihovny a právě knihovny mohou významně přispět k naplnění strategických cílů v této oblasti:

- zajistit kvalitní vzdělání (schopnost uplatnit se po celý život) a příležitost pro sport/pohybové aktivity;
- dostatečné sociální a zdravotní služby;
- v naší obci se dobře žije, pracuje a podniká.

O významu veřejných knihoven pro zajištění kvalitního vzdělání pro každého není třeba vzdělaného člověka přesvědčovat a kvalita veřejných knihoven je vypovídajícím ukazatelem o úrovni vzdělanosti v každém státě. V kontextu naší republiky má hustá síť kvalitních knihoven obzvláštní význam. Text strategického rámce uvádí: *Česká republika má nejvíce decentralizované školství na světě. Nedokážu posoudit, zda jsme opravdu tou nejvíce decentralizovanou zemí světa, každopádně i z vlastních zkušeností vím, jak významné problémy krajní decentralizace přináší. Existence velký rozdílů mezi jednotlivými školami a následnými příležitostmi obyvatel není tajemstvím a nelze než plně souhlasit s tvrzením: Je tedy velkou výzvou školství České republiky toto změnit. Vytvořit stejně dobré podmínky pro vzdělávání na všech místech České republiky, zajistit dostupnost mezi jednotlivými stupni vzdělávání, podpořit talenty, kritické myšlení a kreativitu a připravit systém na to, že se lidé budou vzdělávat celoživotně, a to různými formami.*

V předkládaném strategickém rámci jsou strategické cíle upřesněny v cílech specifických. Několik z těchto specifických cílů se knihoven přímo dotýká. Zaměřím se na dva specifické cíle, které považuji za klíčové.

Strategická oblast: lidé na prvním místě – Strategický cíl: zajistit kvalitní vzdělání – Specifický cíl: vzdělání dostupné na každém místě země

Strategickým rámcem prolíná slovní spojení *dostupné na každém místě země* – a zcela oprávněně. Myslím, že i mnoha čtenářům dělají starosti prohlubující se rozdíly mezi jednotlivými regiony naší republiky jako i mezi různými generacemi Čechů. Mezigenerační rozdíly jsou staré jako lidstvo samo. Průmyslové revoluce posledních století však rozdíly mezi generacemi začaly prohlubovat a nástup internetu a dalších počítačových technologií vytvořil prostředí, které je historicky zcela nové. Nejenže se objevují nové rozdíly mezi jednotlivými generacemi, ale zužuje se i věkové vymezení generace. Na narůstající počet vedle sebe žijících generací má nezanedbatelný vliv i prodlužující se délka lidského života. V doprovodném textu k specifickému cíli se píše: *Vedle sebe budou existovat generace, které vyrostly „bez internetu“, generace digitál-*

ních imigrantů, kteří se naučili využívat služeb digitalizace v pozdějším věku a generace Y a Z – generace digitálních domorodců.“

Internet a digitální služby se dnes využívají ve všech oblastech života. V práci i při zábavě, při cestování i v nemoci, při nákupech i při sociálním kontaktu. Alternativy k digitálnímu světu samozřejmě existují, to však neznamena, že využívání těchto alternativ sebou nese řadu vedlejších nákladů. Věkově patřím k starší polovině obyvatel republiky. Zároveň jsem však jeden z prvních digitálních domorodců nebo spíše imigrant pionýrské generace, která začala kolonizovat území dosud patřící jen skupinám domorodých programátorů.

Nejsem nadšený z řady doprovodných jevů, které digitální svět přináší. Dávám přednost hospodě před Facebookem, raději trávím tři hodiny na trase maratónu než u počítačové náhražky, i když jsem si několikrát zažil, jak snadné je podlehnout počítačovému hrám, a to v každém věku. V jedné ze svých životních rolí jsem vysokoškolský učitel a mnohokrát jsem zažil, jak daleko může sahat mobilní závislost některých studentů.

Na druhé straně ušetřím desítky hodin ročně při digitálních nákupech a často i nemalé finanční prostředky díky porovnání cenových nabídek obchodů. Pracuji téměř výlučně doma a k neustálé dispozici mám miliony knih a tisíce špičkových odborných časopisů. Tento článek dopisuji s malým zpožděním způsobeným akutní střevní chřipkou a k rychlému návratu do provozuschopného stavu mi digitální informace významně pomohly.

Strategická vize sahá do roku 2050, tedy do období za 30 let. Statisticky mám více než poloviční šanci tuto vizi porovnat se skutečností. Před třiceti lety se psal rok 1990. Web, který lidé často vnímají jako synonymum internetu, tehdy ještě neexistoval, právě se rodil v chytrých hlavách v CERN. V té době jsem byl nadprůměrně sečtělý student třetího ročníku VŠCHT Praha s hlubokým zájmem o techniku. Kdybych tehdy psal článek o vizi 2020, byla by o jiném světě, než ve kterém žijeme. A tempo rozvoje se stále zrychluje.

Zůstává však jedna jistota. Lidé, kterým je ve správný čas podána pomocná ruka, se dokáží přizpůsobit a sami sebe překonat. Budoucí cent-

rální úlohu veřejných knihoven vidím v tom, že budou pomocnou rukou v digitálním světě na konkrétním, ukotveném místě, kde ji budou konkrétní potřební hledat a nalézat.

Strategická oblast: lidé na prvním místě – Strategický cíl: v naší obci se dobře žije, pracuje a podniká – Specifický cíl: komunitní život založený na místní sounáležitosti, kultura a sport

V tomto specifickém cíli se o knihovnách píše explicitně: *V rámci strategie rozvoje obce by měla být věnována samostatná pozornost tomu, čím obec žije, jak se vytváří příležitosti pro společenský život v obci, jaké jsou technické možnosti, prostory pro provozování kultury, sportu, zda je zde veřejná knihovna, obecně – co ví radnice o životě v obci a jak jej může podpořit.* O několika odstavcích dále se uvádí: *Důležité je využití místních knihoven (jsme zemí s jednou z nejhustších sítí veřejných knihoven)...*

Při svém styku s knihovnickou komunitou vnímám, jak zde představa veřejné knihovny jako komunitního a společenského centra města či obce zakoreněna a jak stále více knihovníků se s touto úlohou knihovny ztotožňuje. V minulých článcích jsem psal o tom, že průmysl 4.0 se netýká zdaleka jen technologií, ale že bude mít i hluboké sociální dopady, které se budou promítat do života všech regionů.

Nebudu nosit dříví do lesa opakováním stejných závěrů, ale navážu na představu pomocné ruky v digitálním světě. Nestačí, že existuje možnost nalezení pomoci. Potřební lidé musejí nabízenou pomoc opravdu nalézt. A to není nic samozřejmého. Zkuste si přečíst pár rozhovorů s ministry nebo se dejte do řeči s úředníky na všech úrovních státní správy. Mnoho z nich, tipuji většina z nich, si neuvědomuje, že jejich dobře míněná a často i efektivní pomoc se v reálném životě nevyužívá. O její dostupnosti a významu totiž vědí ti, kteří ji nepotřebují, protože mají znalosti, zkušenosti a kontakty. Je velmi obtížné vcítit se do možností, pocitů a uvažování lidí, kteří pomoc potřebují. I když se o to snažím, není to jednoduché a často selže.

Veřejná knihovna jako komunitní centrum, kam lidé přijdou za jiným účelem, ale odjedou s pomocí, která jim změnila život, je vizí, pro kterou stojí za to usilovně pracovat.

MILOSLAV NIČ | nicmila@gmail.com

System Kramerius v knihovnách ČR na konci roku 2019

Od roku 2012 pravidelně ve dvouletých intervalech¹ informujeme o novinkách v systému Kramerius, který slouží k fulltextovému vyhledávání ve zdigitalizovaných dokumentech. Následující řádky tedy shrnují změny, ke kterým došlo od začátku roku 2018 do konce roku 2019.

Je potěšitelné, že systém Kramerius využívá stále větší počet digitálních knihoven (DK), takže se jejich uživatelé nemusejí učit ovládat jiné, odlišné systémy. Dokládají to následující čísla: na konci roku 2011 byl do Krameria přístup z webů 20 českých a jedné slovenské knihovny, na konci roku 2017 bylo takových institucí už 35. V únoru 2018 pak přibyla DK Muzea Jindřichohradecka, v březnu 2019 DK Vysoké školy uměleckoprůmyslové v Praze, v dubnu 2019 DK Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, v září 2019 DK Karlovy univerzity a v říjnu 2019 DK Krajské knihovny v Pardubicích. Nefunkční se však v průběhu sledovaného období stala DK Slezské univerzity v Opavě, a tak v současnosti využívá systém Kramerius 39 institucí.

Stará kontra nová verze systému Kramerius

Národní knihovna ČR (NK ČR), Vědecká knihovna v Olomouci a Národní technická knihovna v Praze (NTK) vystavují zdigitalizované dokumenty ve dvou DK. Na rozdíl od Městské knihovny v Praze (MKP), která na konci roku 2017 také ještě měla dvě DK, se jim zatím nepodařilo převést všechny zdigitalizované dokumenty z DK pracující s Krameriem verze 3 do nyní užívané verze. Nadále musí uživatelé hledat v obou DK.² Knihovna Akademie věd ČR provozuje kromě vlastní DK i Čes-

kou digitální knihovnu (ČDK); celkový počet DK, v nichž se vyhledává pomocí systému Kramerius, je tedy 43.

V zastaralé verzi Krameria (verze 3) si uživatelé musejí stáhnout plugin pro prohlížení souboru ve formátu DjVu, což mnohé odradí. Bohužel, jak ukazuje graf na s. 144, zdigitalizované dokumenty v této verzi mají stále čtyři DK. Kromě již uvedených je to i DK Divadelního ústavu v Praze. V již nepodporované verzi 4 stále zůstává DK Muzea východních Čech v Hradci Králové. Současnou verzi 5 má nasazenou 38 DK. Tato verze se dále vyvíjela, ve sledovaném období přibyly verze 5.4.0, 5.4.1 a 5.4.2. Do nich však nepřešlo 17 DK, a užívaly tak verze z roku 2017. To však IT pracovníkům, kteří systém Kramerius spravují, nedělá dobrou vizitku. Novější verze totiž odstraňují nedostatky předchozích a přinášejí další vylepšení pro uživatele.

Česká digitální knihovna

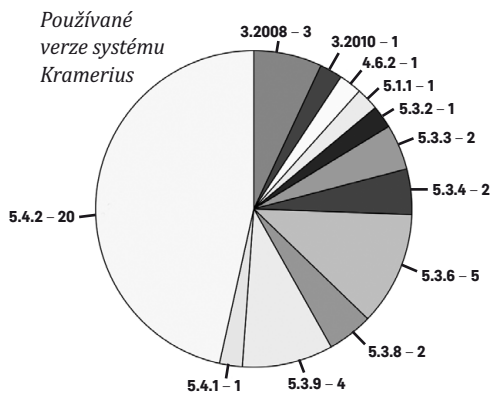
V tabulce na s. 143 jsou DK se systémem Kramerius seřazeny podle počtu zdigitalizovaných stran. I na konci roku 2019 byla ČDK stále na třetí, a nikoliv na první příčce. Přitom se vytváří proto, aby uživatelé nemuseli vstupovat do všech DK. To dosud musejí dělat, pokud chtějí mít jistotu, že prohledali všechny zdigitalizované dokumenty. ČDK by totiž měla v současnosti obsahovat mini-

Instituce	stav 31. 12. 2017	nárůst od 1. 1. 2018	stav 31. 12. 2019	volně přístupných 2017	volně přístupných 2019
	počet stran	počet stran	počet stran		
NDK v NK	46 525 208	12 237 773	58 762 981	6 027 239	9 426 729
MZK Brno	46 744 691	10 346 420	57 091 111	6 050 196	9 034 827
ČDK	35 846 607	4 637 479	40 484 086	5 352 751	8 023 049
NK ČR K3	8 730 193	3 515	8 733 708	?	?
KNAV	3 301 573	327 452	3 629 025	1 367 892	1 601 480
VKOL	3 254 974	68 943	3 323 917	1 879 810	1 958 221
JVK České Budějovice	2 428 171	183 001	2 611 172	1 535 853	1 597 900
VKOL	1 848 338	0	1 848 338	?	?
DIFMOE	1 015 639	725 241	1 740 880	1 015 639	1 736 383
NLK Praha	1 571 701	132 941	1 704 642	698 774	753 522
SVK Hradce Králové	1 300 642	335 190	1 635 832	305 379	724 702
KVK Liberec	1 456 191	139 025	1 595 216	149 869	729 719
MKP	1 337 221	92 874	1 430 095	421 059	792 087
DSMO	371 621	944 424	1 316 045	369 496	1 315 628
UK, FSV Praha	781 874	96 680	872 554	391 524	403 309
MSVK Ostrava	633 342	62 343	695 685	333 459	366 550
Národní muzeum	471 481	113 454	584 935	26 197	572 705
NTK	433 013	76 222	509 235	186 476	196 157
SVK Ústí n.L.	448 487	47 614	496 101	73 335	77 411
Knihovna ZČM	488 520	0	488 520	20 345	20 345
KK Vysočiny	340 508	140 627	481 135	65 022	164 333
SVK Plzeňského kraje	470 542	0	470 542	8 830	8 830
Zem.c. a knih. A. Švehly	126 534	319 876	446 410	125 508	384 028
NFA	391 510	40 530	432 040	13 479	17 110
SVK v Kladně	400 384	17 127	417 511	58 602	78 026
KKFB Zlín	351 646	16 927	368 573	55 834	67 699
Divadelní ústav	201 964	64 407	266 371	?	?
NTK	228 865	0	228 865	?	?
MENDELU Brno	218 152	0	218 152	189 716	189 716
KK Karlovy Vary	190 142	1 642	191 784	78 350	78 622
Židovské muzeum	155 869	20 308	176 177	31 087	49 089
VŠE Praha	133 765	26 509	160 274	124 083	85 534
KK Pardubice	0	128 751	128 751	0	12 547
VÚGTK	152 049	26 580	125 469	?	71 578
Muzeum Hr.Králové	120 315	0	120 315	0	0
NA	77 798	15 069	92 867	77 798	92 867
LMDA	78 249	4 200	82 449	78 249	82 449
UPM	0	60 219	60 219	0	11 652
Muzeum Jindřichohradecka	0	59 691	59 691	0	66
UK	0	30 526	30 526	0	2 717
MěK Česká Třebová	19 870	1 991	21 861	19 870	21 861
UK 1.LF	983	15 069	16 052	0	16 052
VŠUP	0	8 902	8 902	0	4 554

Poznámka: Kurzíva v názvech knihoven označuje verzi Kramerius3

¹ Poslední článek na toto téma byl BROŽEK, Aleš. Systém Kramerius v českých knihovnách na konci roku 2017. Čtenář: měsíčník pro knihovny, 2018, 70(5), s. 181–183. ISSN 0011-2321. Dostupné také z: <https://www.svkkl.cz/ctenar/clanek/1391>.

² V případě NTK snad již byla migrace provedena, takže by bylo vhodné jejich starou DK uživatelům znepřístupnit, aby do ní zbytečně nevstupovali.

málně 85 milionů stran a pracovat s daty aspoň z dvaceti DK. Za poslední dva roky však byla rozšířena jen o DK Vědecké knihovny v Olomouci, Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích a NTK. Počet DK zařazených do ČDK je tak jen deset a z Národní digitální knihovny (NDK), kterou buduje NK ČR spolu s Moravskou zemskou knihovnou v Brně (MZK), se v ČDK nenajde zatím ani polovina jejího obsahu!

Dohoda NK ČR s DILIA a OOA

Platný autorský zákon neumožňuje, aby se vzdáleně zpřístupňovaly zdigitalizované knihy, noviny a časopisy, od jejichž vydání neuplynulo 50 let. Omezení platí i pro dříve vydané publikace, pokud od smrti původce neuplynulo 70 let. Z pohodlí domova si tak můžeme přečíst jen 9,4 milionu namísto 58,8 milionu stran, pokud vstoupíme na web Národní knihovny ČR s Krameriem verze 5. Uživatelé systému Kramerius proto potěšilo, když po dlouhém a náročném vyjednávání odsouhlasily Divadelní, literární, audiovizuální agentura (DILIA), Ochranná organizace autorská – sdružení autorů děl výtvarného umění, architektury a obrazové složky audiovizuálních děl a NK ČR v květnu 2018 sazebník, na jehož základě měly mít knihovny možnost zpřístupňovat svým registrovaným čtenářům zdigitalizovaná díla vydaná do roku 1989 (neexistuje-li na trhu dostupné vydání těchto děl). Mimopražský uživatel se tak ve své knihovně měl dostat v průběhu roku 2019 k obsahu 20 milionů stran knih a periodik vydaných v letech 1908–1989 pomocí dálkového přístupu do NDK.

³ <http://www.digitalniknihovna.cz/mzk>

⁴ <http://registrdigitalizace.cz/rdcz/home>

⁵ <http://registrdigitalizace.cz/rdcz/info/digbohemia/digANNO>

Podepsání licenční smlouvy, uvolnění potřebné finanční částky i příprava technického zabezpečení přístupu z knihoven do NDK se však natolik zpozdilo, že ani na konci roku 2019 takový přístup nefungoval. Doufejme, že se přístup do NDK v tomto speciálním režimu podaří zrealizovat v roce 2020 alespoň z krajských a ústředních knihoven. V následujícím roce by měla smlouva navíc umožnit studium dalších cca 35 milionů stran zdigitalizovaných dokumentů vydaných v letech 1990–2007.

Vyhledávací programy

Na míře spokojenosti uživatele využívajícího systém Kramerius nemá vliv jen celkový počet zdigitalizovaných stran (k nim se však dostane, jen když navštíví všech 35 institucí) či počet zdigitalizovaných stran přístupných bez nutnosti návštěvy knihovny, ale také kvalita vyhledávacího programu, tzv. klienta neboli rozhraní. Dosud užívané rozhraní bylo dost uživatelsky nepřívětivé, a proto brněnský programátor vyvinul v roce 2016 přívětivější rozhraní a provozoval je na vlastním serveru. Postupně je začala využívat většina knihoven. Pro obavu z komercializace bylo později převedeno na server MZK a vylepšeno. Jeho nová verze³ byla spuštěna 2. 4. 2019. Umožňuje snadno vybrat konkrétní den vydání periodika pomocí kalendáře, sledovat text v dvoustránkovém zobrazení, kopírovat si text z OCR, citovat podle normy ISO 690 a další.

Pro úplnost uvedme, že v roce 2019 byla vyvinuta další verze Registru digitalizace (RD)⁴, který slouží nejen pro kontrolu knihovnám, aby duplicitně nedigitalizovaly, ale i pro uživatele. Ti díky registru mohou zjistit, ve které DK je zdigitalizovaný dokument, a fulltextově v ní hledat. Bohužel má řada knihoven v RD odkazy do starého rozhraní, v němž vyhledává již jen zlomek uživatelů. Přitom změnit odkazy do nového rozhraní je pro zkušeného IT pracovníka otázka práce jen několika desítek minut. Nově přináší RD informace o zdigitalizovaných bohemikách⁵ v Bavorské státní knihovně a Rakouské národní knihovně, kde lze využít i proximní vyhledávání fungující také v Krameriovi verze 3. Věřme, že se letos podaří tento postup vedoucí k rychlejšímu nalezení hledaného aplikovat i pro Kramerius verze 5.

ALEŠ BROŽEK | brozek@svkul.cz

Události

Kam kráčíš, knihovnictví (o Královéhradecké knihovnické konferenci)

První Královéhradecká knihovnická konference se uskutečnila v roce 2013 a v současnosti je konferenční sál Studijní a vědecké knihovny v Hradci Králové již tradičním prostorem pro listopadová setkávání knihovníků v našem městě. Pojďme zhodnotit uplynulých sedm ročníků této „malé konference“ dřív, než otevřeme přípravy na listopad 2020.

Počátky konference spadají do doby, kdy se celostátní knihovnické shromáždění *Knihovny současnosti* nadobro přesunulo ze Seče ve východních Čechách do Olomouce. Pro knihovníky našeho kraje už nebylo místo konání velké odborné akce tak příjemně blízko, a navíc vícedenní nepřítomnost na pracovišti je u knihovníků z malých míst těžko slučitelná s provozem knihovny. Uspořádat vzdělávací akci „jen“ regionálních rozměrů (jednodenní a snadno dostupnou) a pozvat přednášející, kteří stojí u zrodu nových trendů, k nám do kraje, to byl hlavní záměr. Zároveň jsme hledali cestu, jak posílit výměnu zkušeností mezi knihovnami, které jsou mnohdy v sousedství, a přesto se o svých úspěšných projektech málo vzájemně informují.

Při sestavování programu jsou v popředí zájmy městských knihoven, ale konference je **otevřena všem knihovníkům** – od vesnických knihoven až po krajskou knihovnu. Pozvání platí pro speciální knihovny, mezi účastníky bývají studenti knihovnictví a v posledních letech přijíždějí stále častěji knihovníci ze vzdálenějších míst. Líbí se nám, že řada posluchačů navštíví několik ročníků za sebou, i když ústřední témata na sebe v jednotlivých letech nijak nenavazují. Kromě odborného programu totiž sledujeme i další neméně důležitý cíl, a to dát v konferenční den prostor pro přátelská setkání lidí zaujatých knihovnictvím. Volná diskuse začíná hned u ranní kávy a naplňuje bohatě všechny přestávky.

Konferenci pořádáme pod heslem **Kam kráčíš, knihovnictví**. Podtitul dala konferenci kolegiálně Božena Blažková, která se podílela na zá-

kladní vizi této akce. Postupně stále více oceňujeme, jak v té větě zobrazila svoje celoživotní zkušenosti s knihovnickou profesí a českými knihovnami. Je to heslo plné výzev a pochybností, nic nechválí předem, ale nechává nás zvědavě nahlížet, kam povedou nové cesty v našem oboru.

Každým rokem putujeme za jiným knihovnickým tématem. Na první konferenci jsme začínali pohledem do budoucnosti, a to optikou tehdy aktuálních koncepcí knihovnictví. Od roku 2014 zaměřeni konference koresponduje s knihovnickou propagační kampaní, která v Královéhradeckém kraji každoročně probíhá. K minulým ročníkům patří témata:

- knihovnická profese současnosti;
- bohatství regionálních fondů a informací v knihovnách;
- rok služeb;
- knihovny jako vzdělávací instituce;
- digitalizace v knihovnách;
- elektronické zdroje a služby;
- knihovny a školy.

Program konference má **ustálený „formát“**. Konferenční den je rozdělen na dopolední část, věnovanou odborným přednáškám, a odpolední blok prezentací „dobré praxe“, což umožňuje projít zvolené téma od teoretického základu až po příklady z aktuálního dění v knihovnách.

V minulých ročnících jsme mezi přednášejícími přivítali **osobnosti českého knihovnictví** – například Zlatu Houškovou, Richarda Papíka, Martina Lhotáka, Bohdanu Stoklasovou. A v programu se objevila řada celostátně diskutovaných

Momentka z poslední konference, která proběhla v roce 2019

témat: Knihovny.cz, služba Získej, české digitální knihovny. Atraktivní výklad připravili pro posluchače například také František Šír s přednáškou *Virtuální národní fonotéka aneb Zvuk chycen na jednom místě*, Věra Ondříčková s vystoupením k PR a komunikaci v knihovnách, Zdeňka Adlerová hovořila o trénování paměti a Klára Smolíková přišla s nápady ke knihovnické pedagogice.

Odpolední prezentace jsou krátké patnáctiminutové vstupy, které mají za úkol přiblížit konkrétní akce a pracovní postupy. Základem jsou příklady z našeho regionu. Snažíme se vybírat tak, aby se zapojily všechny okresy a podpořilo se vzájemné seznámení knihovníků z různých koutů kraje. V poslední době jsme nahlédli i do sousedního Pardubického kraje či na Vysočinu. Prezentace jsou živé, plně fotodokumentace a konkrétních pracovních návodů. A vůbec není na škodu, že je to pro některé prezentující první vystoupení před plným sálem. Připravují se pečlivě, jsou plně zaujatí svou prací a docela snadno nás přesvědčí, že u nich knihovnictví kráčí správným směrem.

Nejvíce máme v paměti konferenci z minulého podzimu, kdy jsme vzhledem k tématu Knihovny a školy přizvali k přednáškám i pedagogy. Teoretický úvod pro naše setkání připravila Pavlína Mazáčová z někdejšího Kabinetu (nyní Katedry) informačních studií a knihovnictví v Brně. Zaměřila se mimo jiné na spolupráci knihovníků s učiteli při designování a realizaci lekcí informačního vzdělávání. Vysokoškolské učitelky z Univerzity Hradec Králové Petra Bubeníčková a Vanda Vaničková obohatily program o ukázky dobré praxe v oblasti čtenářské, mediální a digitální gramotnosti. Výsledky průzkumu spolupráce knihoven a škol okometovala Vlada-

na Pillerová z Národní knihovny ČR. Průzkum ukázal rezervy ve vzdělání učících knihovníků. Využívají se tradiční formy práce a inovací je málo, mnohdy jsou omezením pro práci se školní třídou prostory knihovny. Odpolední konferenční příspěvky pak nabídly optimističtější pohled; za všechny uvedu dva příklady. V Knihovně města Hradce Králové vyzkoušeli nový typ vzdělávací akce s názvem Festival školní četby a vyzvali učitele, aby nabídli dětem knížky, které si zamilují. Městská knihovna Rychnov nad Kněžnou uspořádala ve spolupráci s nakladatelstvími již třetí ročník celodenní akce pro školy a veřejnost s názvem S knížkou v pohodě. O této akci na podporu čtenářské gramotnosti se pak objevilo v tisku: *Děti z naší základní školy navštívily rychnovskou knihovnu. Beseda byla zábavná, interaktivní a měla za úkol, aby se naši prvňáčci „zakousli“ do čtení. A to se povedlo.* Takové hodnocení je nejlepším doporučením pro využití prezentovaných zkušeností.

V roce 2020 proběhnou národní oslavy k výročí J. A. Komenského, takže téma vzdělávání bude pro knihovny nadále hodně aktuální. Opět se budeme ptát – *Kam kráčíš, knihovnictví.* A tentokrát **budeme putovat za osobnostmi regionu.** Bude nás zajímat, jestli umíme regionální osobnosti atraktivně představit veřejnosti, zejména mládeži, jaké k tomu připravujeme pomůcky a zda využíváme při učení v dostatečné míře genia loci svého kraje či lokality. Shrnutí uplynulých ročníků konference očima organizátora bych proto chtěla zakončit pozvánkou na budoucí Královéhradeckou knihovnickou konferenci. Máme ji naplánovanou na **úterý 24. listopadu 2020.**

EVA SEMRÁDOVÁ | eva.semradova@svkhk.cz

Foto: Markéta Špásová

Knihovny v malých obcích

Místní knihovna Sázavka

Když se v minulém století v Sázavce (leží 10 km severně od Světlé nad Sázavou a má 332 obyvatel) postavila budova obecního úřadu, svoje místo v ní kromě obchodu a pošty našla i knihovna. Od roku 2014, kdy se změnilo vedení knihovny, narostl počet čtenářů a pořádaných aktivit a knihovna začala být malá. Po čase vypadala spíš jako skladiště s knihami i mimo regály, s hrami a potřebami na výtvarné dílny narovnanými, kde se dalo. Obecní úřad v roce 2017 procházel částečnou rekonstrukcí a zastupitelstvo na žádost knihovnice schválilo rozšíření knihovny o další místnost. Nakonec se přistoupilo k celkové rekonstrukci, kdy se všichni nabytek a vybavení vyměnily za zcela nové a moderní.

Návrh interiéru designérky Terezy Karasové dodal knihovně úplně novou tvář a díky větší kapacitě můžeme každý rok přijímat z výměnného fondu Krajské knihovny Vysočiny několik stovek nových knih. Vlastní knihy téměř nenakupujeme, investujeme finance do nákupu periodik a do pořádání akcí. Již dvakrát jsme ve spolupráci s místní základní školou uskutečnili *Noc s Andersenem*. Několikrát do roka pořádáme pro děti a jejich doprovod tvořivé dílny.

V říjnu roku 2014 jsme vstoupili do projektu *Virtuální univerzity třetího věku (VU3V)*. Jedná se o studijní program pro všechny starobní důchodce, invalidní důchodce bez ohledu na věk a nezaměstnané ve věku 55 let a více. Je určen každému, kdo se chce dozvídat nové zajímavé informace, trávit volný čas aktivně, trénovat svoji paměť, a tím udržovat duševní svěžest a scházet se s dalšími lidmi podobných zájmů. Předchozí dosažené vzdělání není důležité. Výuka probíhá ve formě kurzů, skládajících se ze šesti přednášek. Přednášky trvají zhruba dvě hodiny, konají se každých 14 dní po dobu tří měsíců. Po absolvování celého tříletého studijního programu Svět okolo nás jsou studenti pozváni na slavnostní promoci do auly České zemědělské univerzity v Praze, kde obdrží „Osvědčení o absolvování Univerzity třetího věku“. Naši studenti se v letošním roce mohou těšit na

svoji druhou promoci. Vážíme si toho, že jsou ochotni se ve svém věku dále vzdělávat a pracovat s moderními technologiemi.

Motivace dětí a náctiletých ke čtení je v posledních letech v knihovnách častým tématem. Z toho důvodu jsme se v roce 2019 zapojili do projektu *Lovci Perel*. Děti za každou přečtenou knihu získávají „perly“, z nichž si vytvářejí vlastní náhrdelník. Musí ale zároveň vyplnit pracovní list s pěti detailními otázkami a ukázat tak, že knihu opravdu četly. Další tři otázky jsou nepovinné a mladí čtenáři za ně dostávají fiktivní peníze. Na konci školního roku si za ně budou moci nakoupit odměny. Tento projekt jsme spojili se čtenářskými dílnami, které jednou za měsíc pořádáme pro děti ze základní školy. V rámci dílen se bavíme o určitém tématu, děti čeká i samostatná práce s knihami a mohou si vypůjčit knihy domů. Díky tomuto projektu se nám výrazně zvýšil počet výpůjček u čtenářů do 15 let.

Knihovnu občas navštěvují i děti z mateřské školy. Společně čteme a povídáme si. V dětském koutku si děti mohou prohlížet knihy, hrát hry nebo si malovat. Knihovna je vybavena moderními deskovými hrami, které jsou k zapůjčení prezenčně v rámci výpůjční doby nebo pořádaných akcí. Otevřeno máme pouze jednou týdně, vždy ve čtvrtek, na dvě hodiny. Ostatní akce pořádáme mimo otevírací dobu.

Snažíme se knihovnu propagovat i na sociálních sítích. Aktuální zprávy vkládáme na Facebook a na vlastní webové stránky. Ty byly v roce 2017 ohodnoceny jako nejlepší webové stránky knihovny v kraji na *Malé knihovnické slavnosti* pořádané Krajskou knihovnou Vysočiny. Čtenáři s námi mohou komunikovat pomocí e-mailu nebo Messengeru. Dvakrát jsme již získali ocenění Knihovna Vysočiny, a to v letech 2009 a 2015.

Pro imobilní občany nebo ty, kteří kvůli nemoci nemohou do knihovny dojít, nabízíme službu donášky knih a časopisů. Vstup do knihovny není zatím, bohužel, uzpůsoben pro imobilní čtenáře.

EVA VLČKOVÁ | sazavka.knihovna@seznam.cz

Jak postavit knihovnu, kterou nebudeme nenávidět

V roce 2017 vydala Americká knihovnická asociace (ALA) objemnou knihu *The Practical Handbook of Library Architecture: Creating building spaces that work* (Praktická příručka knihovnické architektury) autorů Freda Schlipfa a Johna A. Moormana. Tato rozsáhlá publikace čítající 1003 stran je pravděpodobně tím nejrozsáhlejším, co pro tuto oblast bylo vydáno.¹ Sami autoři knihu považují za své životní dílo. K jeho rozsahu uvedli, že si už museli říct, že stačí, protože jinak by pravděpodobně ještě stále psali.

Již z úvodu knihy je zřejmé, že se nejedná o klasickou odbornou literaturu, ale o něco víc, a to nejen svým rozsahem, ale i formou psaní. Přestože autoři nepředpokládají, že někdo (konkrétně knihovník, protože dílo je určeno primárně knihovníkům) bude číst knihu od začátku až do konce, samotný styl k tomu vybízí. Kniha je totiž nejen velmi poučná a v případě výstavby nebo rekonstrukce zařaditelná do kolony „must read“, ale i vtípně napsaná – autoři nešetří „špatnými vtípkami“: čeho se vyvarovat a jak asi nechceme, aby knihovna vypadala. Rozhodně příručku tedy nelze považovat za tzv. „suché“ čtení, ale za velmi poutavého průvodce architekturou knihovny. Autoři knihu uvádějí nešťastným (a častým) příkladem (proč jsme to na cestách po skvostech knihovnické architektury také slyšeli?): *Jak nám řekl ředitel knihovny: „Jednou týdně si říkáme, jak je skvělé pracovat v knihovně, kterou navrhl světoznámý architekt. Po zbytek týdne to místo ale nenávidíme.“*²

Kniha je rozdělena do šesti částí a 31 kapitol, na které navazuje rozsáhlý slovníček a rejstřík. Kniha je tak tematicky rozdělena na části zaměřené na:

- budovy knihoven obecně,
- základní kroky při výstavbě nebo rekonstrukci

- (výběr architekta, nalezení vhodného místa, samotná výstavba apod.),
- peníze (a jak je získat),
- prostory knihovny (sklady i volný výběr, studijní místa a studovny, výpůjční pult, výstavní prostory, ale i kanceláře nebo toalety),
- technické problémy (osvětlení, schodiště, výtahy, elektrické rozvody, vše související s vodou, bezpečnost, zdi, podlahy a stropy).

Jednotlivé kapitoly se navzájem prolínají, a protože autoři nepředpokládali čtení od začátku do konce, informace se často v různých částech opakují. Každá kapitola pro přehlednost navíc končí nejenom závěrem, ale i bodovým shrnutím nejzásadnějších poznatků.

Je zřejmé, že ne vše je platné nebo použitelné v České republice nebo Evropě vůbec (např. získávání grantů), jádro je však platné všude. Jednotlivá témata jsou zpracována do ohromujících detailů, vše je navíc popsáno jazykem, kterému rozumí skutečně i laik. Pozornost je věnována zdánlivým maličkostem, které však tvoří celek. Při výběru povrchu stolu jsme tak upozorněni na odlesky lesklých materiálů, pozornost je zaměřena na židle, které vybral architekt a jsou skutečně designové (opravdu si nechte nejdříve jednu ukázat a sedte v ní alespoň 15 minut), nebo osvětlení, které je krásné, ale je v něm vidět

¹ O základní literatuře o architektuře knihoven viz Kamenický, Jan. Několik poznámek k navrhování knihoven pro 21. století. *Čtenář*. 2018, č. 7–8, s. 255–257.

² s. 7

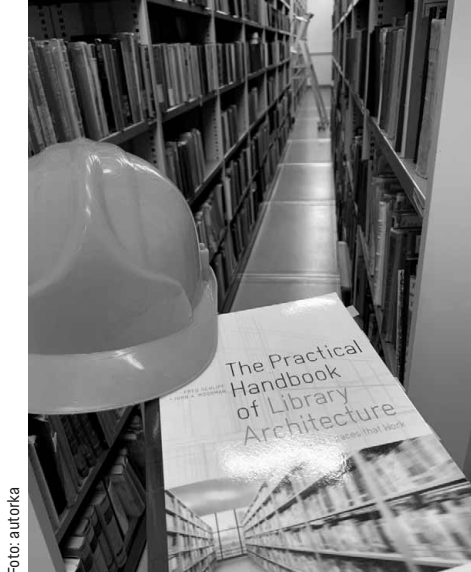

Foto: autorka

každý mrtvý brouk. Celá jedna kapitola se věnuje denní místnosti personálu (kuchyňce a místu, kde se mohou zaměstnanci naobědvat), snad s trochou nadsázky je nám připomenuto nezapomenout ani na zeď, na kterou budeme jednou většet ocenění.

Hned první kapitola po úvodu je věnována „více než 200 rychlým pravidlům pro to dobré a dábelké v knihovní architektuře“.³ Nejen tato pravidla a doporučení byla zmíněna hned v úvodu a jistě je zajímavé si alespoň některá z nich zde shrnout, protože se jedná o natolik obvyčejné rady a zdánlivě nemožné chyby, že to pak jsou přesně ty, na které zapomeneme dát si pozor:

³ s. 9–20

⁴ výtah ze s. 4–5 a 9–20 (volný překlad autorky)

Navrhněte prostory flexibilní. Mějte stropy dost vysoké. Nechtě podlahy udržet váhu knih. Mějte všude zásuvky. Řekněte architektům, že pořád něco stěhujete, tak ať s tím počítají. Jakákoliv okna směřující jinam než přesně na sever potřebují stínění (roztomilá malá okýnka potřebují roztomilé malé žaluzie). Ať mají čtenáři pohodlí. Ať mají židle područky. Nedělejte z knihovny labyrint. Ať je vše jednoduché, ať jde výpůjční pult lehce najít. Myslete na to, že knihovna poroste. Neztraťte nad tím kontrolu. Nejdůležitější konstrukční materiál jsou peníze. Když se vás architekti zeptají, kde budou počítače, správná odpověď je: kdekoliv budeme chtít. Nikdy nestavte knihovnu na parcele, která vám nepatří. Pokud bude mít ke knihovně klíč kdokoliv, kdo v knihovně nepracuje, budete mít problém. Začít projektovat knihovnu otázkou kolik mám peněz? je přesně naopak. Kupujte bytelný nábytek, neboť neexistuje horní limit pro počet teenagerů, kteří se vejdou na židli. Gaučíky mají v městské knihovně dvě využití: spánek a muchlování – pokud se vám to nelíbí, nemějte v knihovně gaučíky. Správný počet vchodů do knihovny je jeden. Než začnete s rekonstrukcí staré knihovny, vždycky nejdříve zjistěte, kolik by stálo postavit knihovnu novou.⁴

Právě těchto více než 200 pravidel vás rychle s knihou sžije, protože se v nich najdete – někdy s pousmáním, někdy s povzdchnutím a někdy s vyděšením, že na tohle přesně nesmím zapomenout. A nalákají nás rychle nalistovat příslušnou kapitolu, abychom zjistili, jak to tedy má být.

KLÁRA RÖSSLEROVÁ

| Klara.Rosslerova@ff.cuni.cz

Co pro vás připravujeme...

- **Téma – Knihovny a senioři**
- **Knihovny v novém Knihovna Třinec**
 - Doporučení pro výstavbu a rekonstrukce knihoven
- **Knihovny v malých obcích (Obecní knihovna Stříbrné Hory)**
- **Hlavní přístupy k library advocacy**
- **Kronika – Vzpomínka na dr. Lidmilu Vášovou**
- **Čtenářství a Facebook** a další materiály.

Věříme,
že zůstanete
našimi čtenáři!

Pojďme bourat... aneb Co je nového: Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven

O vzniku metodického centra informoval časopis *Čtenář* už v září v roce 2018 (HUJEČKOVÁ, Martina. Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven. 2018, roč. 70, č. 9, s. 318–319). Během doby pokročilo ve své činnosti o dalších pár kroků dál. Pojďme si tedy tuto činnost představit.

Základní myšlenkou Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven (MCVRK), které funguje od roku 2018 v Moravské zemské knihovně, je **proměna veřejných knihoven v moderní, kulturní, vzdělávací a komunitní centra obcí. Hlavním posláním je** být k ruce všem zřizovatelům knihoven a knihovníkům v ČR, kteří budou chtít své knihovny zlepšovat.

Metodické centrum nabízí poradenství nejen v oblasti výstavby, rekonstrukce knihovny nebo interiérového designu, ale i možných funkcí, které by veřejná knihovna v daném místě mohla plnit ve prospěch obce. Základní informační servis se poskytuje prostřednictvím webových stránek <https://mcvrk.mzk.cz/>, kde naleznete následující bloky informací:

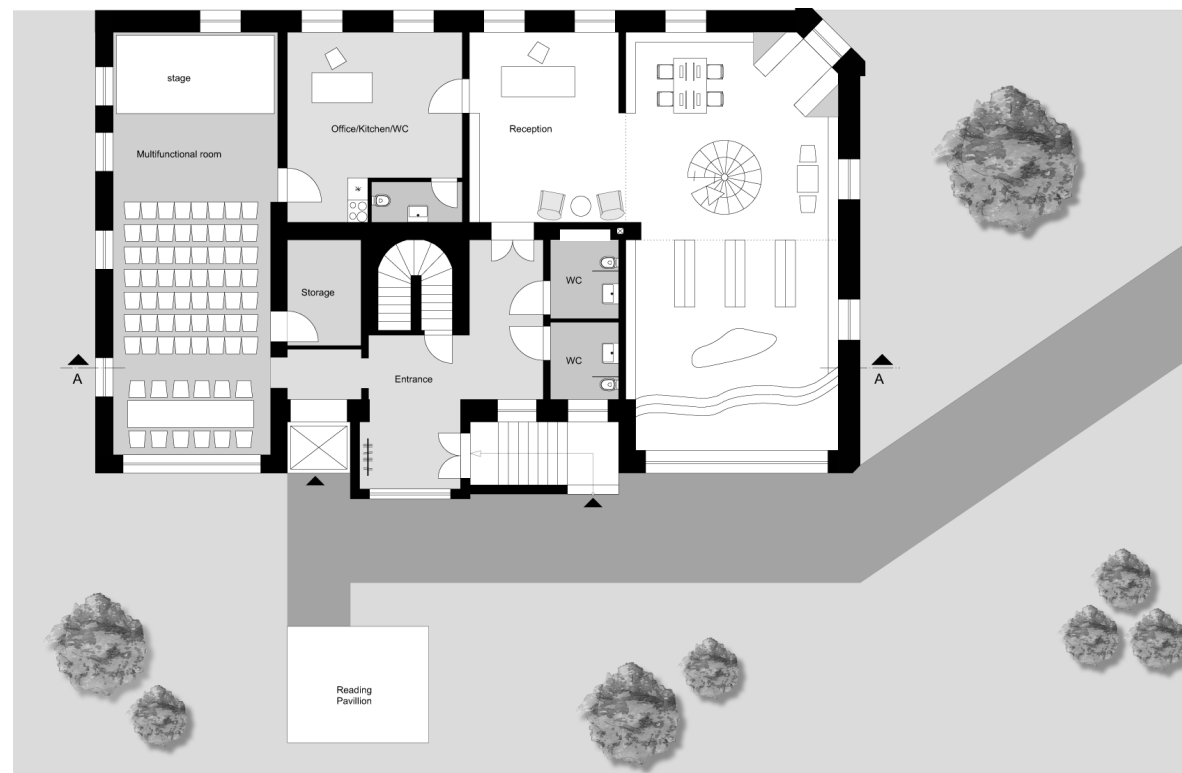
- aktuální dotační výzvy a granty pro výstavbu,
- rekonstrukce a oživení interiéru knihoven,
- seznam dodavatelů a výrobců knihovnického nábytku,
- přehled architektů, kteří se profesně věnují knihovnám, občanským stavbám a veřejnému prostoru,
- databáze příkladů dobré praxe (informace o rekonstruovaných a zmodernizovaných knihovnách v České republice i zahraničí)
- volně stažitelné dokumenty související s tematikou výstavby a komunitních funkcí.

Prostřednictvím webových stránek je možné se přihlásit k odběru newsletteru, který vychází s čtvrtletní periodicitou od června loňského roku.

Po celý rok byl prostřednictvím krajských knihoven nabízen workshop *Tvoříme koncepty knihovny*, který vznikl ve spolupráci s T. Štefkem v rámci projektu *Sociální inovace v knihovnách* na KISK Masarykovy univerzity v Brně. V září byl na Ministerstvo kultury odevzdán *Metodický pokyn pro postupy rekonstrukce knihoven*, který vznikl díky spolupráci několika externích odborníků z řad architektů a ředitelů knihoven. V listopadu 2019 byla zorganizována konference *Architektura a role knihoven v současnosti* v Městské knihovně v Písku, kde byly prezentovány příklady dobré praxe rekonstrukcí českých i zahraničních knihoven, problematika veřejných architektonických soutěží týkající se knihoven a tematika komunitní role knihoven. Jednotlivé prezentace jsou volně ke stažení na webových stránkách metodického centra.

MCVRK bylo také přizváno jako člen hodnotící komise celostátní soutěže Městská knihovna roku 2019 a soutěže Komunitní knihovna Jiho-moravského kraje 2019.

Metodické centrum poskytlo během uplynulého roku knihovnám několik desítek konzultací týkajících se obnovy mobiliáře, financování

Studie dispozičního řešení v Místní knihovně ve Vranově nad Dyjí
Autoři: Žiga Kodelič, Corinna Heller, Anna-Katharina Mathieu, ing. arch. Jan Kratochvíl

či rekonstrukce. Uskutečnily se osobní metodické návštěvy knihoven (např. Městské knihovny v Mikulově, Obvodní knihovny Jižní svahy, pobočky Krajské knihovny Františka Bartoše ve Zlíně, Mediatéky Francouzského institutu v Praze, Obecní knihovny ve Svitávce a Místní knihovny ve Vranově nad Dyjí). V poslední zmíněné knihovně ve Vranově nad Dyjí vznikla – ve spolupráci s Fakultou architektury Vysokého učení technického v Brně – studie úprav prostor,

kteřou vypracovali studenti čtvrtého ročníku v rámci ateliérového zadání *Knihovna pro 21. století*.

Proces výstavby či rekonstrukce knihovny se sestává z několika na sebe navazujících činností, kterým je nutné věnovat velkou pozornost, v dalších číslech *Čtenáře* se proto budeme věnovat různým tématům týkajícím se této problematiky.

LENKA DOSTÁLOVÁ

| Lenka.Dostalova@mzk.cz

Do čísla přispěli

Mgr. Eva Bartůňková – Národní knihovna ČR ■ PhDr. Štěpánka Běhalová, Ph.D. – Muzeum Jindřichohradecka ■ Ing. Aleš Brožek – emeritní ředitel Severočeské vědecké knihovny v Ústí nad Labem ■ Mgr. Lenka Dostálová – Moravská zemská knihovna v Brně ■ Mgr. Roman Dub – Městská knihovna Písek ■ Mgr. Roman Giebisch, Ph.D. – Národní knihovna ČR ■ Mgr. Zlata Houšková – SKIP ČR ■ Ing. Miloslav Nič, Ph.D. – město Slaný ■ Mgr. Alena Petruželková – Památník národního písemnictví ■ PhDr. Klára Rösslerová, Ph.D. – Filozofická fakulta Univerzity Karlovy ■ Mgr. Martin Sekera, Ph.D. – Knihovna Národního muzea ■ Bc. Eva Semrádová – Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové ■ PhDr. Bohdana Stoklasová – Knihovna Akademie věd ČR ■ PhDr. Richard Šípek, Ph.D. – Knihovna Národního muzea ■ Milan Valden – publicista ■ Eva Vlčková – Místní knihovna Sázavka

Využívaný veřejný prostor města (Městská knihovna Písek)

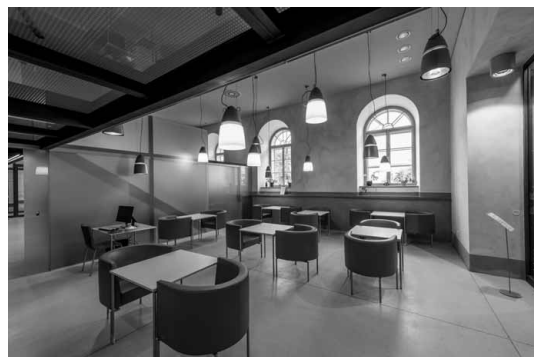
Městská knihovna Písek, umístěná na Alšově náměstí čp. 85, se dlouhodobě potýkala s chronickým nedostatkem prostoru, umožňujícím další rozvoj knihovny. Ve srovnání s knihovnami obdobného typu (benchmarking knihoven – velikost sídla 20 001–40 000 obyvatel) v parametru plocha knihovny pro uživatele v m² na 1000 obyvatel dosahovala v roce 2010 pouze poloviny průměrné hodnoty (17,27 m²). Tento ukazatel vzhledem k současnému doporučenému standardu (Standard pro dobrou knihovnu – 60 m² na 1000 obyvatel) činil pouhých 28,7 %. Městská knihovna Písek (dále jen MĚK Písek) se v této době řadila z hlediska velikosti plochy ve své kategorii ke třem nejmenším knihovnám v České republice.

Omezující faktory činnosti

Dalším výrazným negativem souvisejícím s nevyhovujícím prostorem byla neexistence bezbariérového přístupu a nemožnost jeho zřízení s ohledem na skutečnost, že knihovna sídlila sice v historicky zajímavém, ale památkově chráněném objektu. To zásadním způsobem omezovalo naplnění základní povinnosti knihovny stanovené zákonem, jakou je zajištění rovného přístupu všem k veřejným knihovnickým a informačním službám. Nedostatek prostoru bránil knihovně v rozvoji a zvyšování úrovně poskytovaných služeb i dalších aktivit. Oddělení naučné literatury bylo prakticky celé umístěno v sousední budově vlastněné soukromým majitelem. S tím byla spojena i nutnost hrazení komerčního nájemného s permanentní hrozbou výpovědi z těchto prostor. Nezanedbatelným negativním faktorem byla i poměrně vysoká personální a ekonomická náročnost při zajišťování chodu jednotlivých oddělení.

Navzdory tomuto stavu však v MĚK Písek trval od roku 2009 trend postupného zvyšování počtu

registrovaných čtenářů. O to více se jako velmi naléhavé jevílo z pozice knihovny, ale i tehdejšího vedení města nalezení nových vhodných prostor.

Čítárna centrální haly služeb

Podpora a spolupráce s městem

Klíčovým faktorem při rozhodování o zahájení procesu přípravy projektové dokumentace a dalších krocích vedoucích k realizaci projektu byla kontinuální podpora ze strany města Písek, trvající téměř čtyři volební období. Stabilní politické prostředí a kvalitní management města Písek tak pozitivně a dlouhodobě ovlivňují činnost a výsledky knihovny. Podpora samotné knihovny a zvláště poměrně finančně nákladného projektu rekonstrukce a výstavby nové budovy ze strany zřizovatele nebyla samozřejmá a neděla se sama od sebe. Vyžadovala trvalou a bezproblémovou komunikaci knihovny se všemi politickými subjekty, orgány městské správy a také s jednotlivými příslušnými odbory městského úřadu. Spočívala zejména v propagaci významu knihovny, jejích aktivit, šíření pozitivního obrazu a současně v obhajobě nutnosti přijetí rozvojové koncepce knihovny a oprávněnosti investic do stavby nové budovy, a to prostřednictvím mnoha

Štít budovy se sochou Krista, atributy vědění a s citátem J. A. Komenského na fasádě

prezentací, tiskových zpráv, novinových článků nebo i osobních setkání.

Samozřejmá byla rovněž ochota a vstřícnost knihovny vůči požadavkům zřizovatele týkajících se provozu nové knihovny. Jednalo se především o umístění části spisovny Městského úřadu Písek v přístavbě budovy skladů a o vyčlenění prostor pro komerční nájemce včetně kavárny s tím, že příjmy z pronájmů pomohou uhradit alespoň část nákladů na provoz celé budovy knihovny. Zcela zásadní byla v tomto ohledu i komunikace směrem k veřejnosti. Požadavky veřejnosti na stavbu knihovny přitom mohou být jedním z významných faktorů pro rozhodování o stavbě. Také proto se například uskutečnilo veřejné jednání projektu rekonstrukce a výstavby nové knihovny, několik výstav zaměřených na prezentaci podoby projektu a s tím související i diskuse s uživateli knihovny. Výrazem podpory a dobrých vztahů mezi městem Písek a knihovnou byla vzájemná důvěra obou partnerů. Částečně i tato důvěra znamenala pro městskou knihovnu velmi široký prostor při přípravě odborné části zadání architektonické soutěže a stejně tak při práci na vlastní projektové dokumentaci knihovny. Jednoznačná podpora zřizovatele se ukázala při schvalování realizace projektu *Městská knihovna Písek a centrum vzdělávání*, když tento projekt v září 2016 schválilo zastupitelstvo prakticky jednomyslně.

Výběr lokace

Celý proces přípravy projektu a následné výstavby a rekonstrukce bývalé základní školy na novou knihovnu nebyl, stejně jako u většiny dalších

knihoven, krátkodobou a snadnou záležitostí. Zejména výběr jejího umístění patřil k těm časově i psychicky nejnáročnějším etapám. První projekt dopracovaný do fáze stavebního povolení začal vznikat už v roce 2007 v návaznosti na zajištění jeho financování z evropských strukturálních fondů. Poté, co projekt nebyl v roce 2009 podpořen, došlo k odložení jeho realizace. Za celý rok později již rada města rozhodovala o novém umístění knihovny, přičemž vybírala z variant navržených knihovnou. Jejich vyhodnocení proběhlo podle zvolených kritérií: velikosti prostoru, nákladů na stavbu, nákladů na provoz, naplnění cílů knihovny a v neposlední řadě také přijetí jednotlivých variant veřejností. V souladu s doporučením knihovny byly vybrány dvě možné varianty: Sladovna Písek, respektive její nevyužitá část, a opět bývalá budova základní školy J. A. Komenského. Po prověření obou výše uvedených variant na počátku roku 2013 zastupitelstvo města definitivně rozhodlo o přestěhování do objektu bývalé školy. Její poloha v centru města, snadná dostupnost i velikost vnitřních prostor se jevíla jako optimální a v souladu s doporučenými knihovnickými standardy. Nevelká vzdálenost (cca 40 metrů od staré budovy) navíc nepředstavovala ani pro uživatele prakticky žádnou změnu.

Architektonická soutěž

Přestože projekt přestěhování knihovny z roku 2009 byl v řadě parametrů dobrý, s ohledem na jeho stáří a změnu vnějších podmínek bylo nezbytné jej aktualizovat. Stalo se tak formou architektonické soutěže o návrh interiérů. Je nesporné, že tato soutěž, konaná v roce 2014, významným způsobem přispěla ke zvýšení kvality projektu. Ing. Jan Svoboda ze studia ABS spol. s r. o. ve vítězném návrhu zvolil řešení, která zadavatel ani knihovna vůbec nepředpokládali. Jedním z nich bylo zejména navrzení dvorní betonové přístavby skladu knih spojeného s původní budovou proskleným požárním schodištěm, a tím vytvoření uzavřeného venkovního prostoru dvorní části. Porotci soutěže vyzdvihli rovněž možnost variability provozu i dispozičně nejpropracovanější řešení vnitřních prostor. Velmi kvalitní architektonický návrh knihovny předznamenal i budoucí vynikající spolupráci a otevřenou komunikaci mezi architektem a zástupci

knihovny při vlastní přípravě projektové dokumentace stavby a interiérů knihovny. Jednání mezi knihovnou a architektem probíhala formou pravidelných pracovních schůzek a trvala s menšími přestávkami více než dva roky. Do přípravy projektové dokumentace byli postupně zainteresováni také všichni zaměstnanci knihovny. Architektova schopnost naslouchat a reagovat na požadavky knihovny se plně projevila zejména v souvislosti s požadavkem na zřízení čtyř učeben, který vyvstal společně s nově připravovaným projektem *Městská knihovna Písek a centrum vzdělávání*. Tento projekt byl nakonec podpořen z integrovaného regionálního operačního programu částkou 13 milionů korun.

Vedle spolupráce s architektem po celou dobu a ve všech fázích přípravy a realizace projektu paralelně probíhaly konzultace s odborníky nebo s knihovníky, kteří si již prošli celým procesem výstavby nebo rekonstrukce nové knihovny. Návštěvy Masarykovy veřejné knihovny ve Vsetíně nebo například Městské knihovny Děčín byly nejen zdrojem cenných informací a příkladů dobré praxe pro knihovnu, ale zejména ukázaly a stále ukazují cestu a dávají odvahu i těm, kteří o stavbách knihoven rozhodují. Z dlouhodobého hlediska, a to nejen při přípravě projektu, se stala nepostradatelnou naprosto skvělá a příjemná spolupráce s kolegyněmi a kolegy z městských knihoven jižních Čech a také Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích.

Náklady

Investiční náklady stavebních prací na rekonstrukci a stavbě budovy byly podle projektové dokumentace stanoveny na 153 milionů korun (všechny uváděné ceny jsou bez DPH). Venkovní a vnitřní interiérové vybavení knihovny včetně IT techniky a informačního systému budovy mělo stát téměř 17 milionů korun. Do těchto částek ovšem nebyly započítány další odhadované náklady na restaurátorské práce a sochařskou výzdobu v hodnotě půl milionu korun. Oproti těmto předpokladům se prostřednictvím výběrových řízení podařilo cenu za stavbu snížit o cca 19 milionů korun, u interiérového vybavení včetně IT zůstala prakticky totožná, tj. 17 milionů korun. Uvedené snížení ceny za realizaci stavby však kromě pozitivního faktu úspor sebou neslo i zcela pochopitelný a trvalý tlak dodavatele na

Průhled na přístavbu skladů

snížení nákladů na stavbu a vedlo rovněž k dlouhodobému napětí mezi všemi zainteresovanými stranami. Následně realizovaná úsporná opatření však byla spíše menšího rozsahu a neměla přímou návaznost na budoucí provoz knihovny ani poskytované služby. Dalším problematickým rysem stavby byla velmi rozdílná kvalita práce z důvodu jejího zajišťování různými subdodavatelskými subjekty. Konečné náklady za stavební práce včetně schválených víceprací dosáhly částky 139 milionů korun.

Z hlediska dodávky jinak kvalitního interiérového vybavení se velkým problémem pro knihovnu stalo nedodání části vybavení do stanoveného termínu otevření knihovny 26. 4. 2019. Jeho nejnákladnější a také na výrobu časově nejnáročnější částí byly knihovní a skladovací regály (více než 100 ks včetně doplňků). Druhou velkou část dodávky interiérového vybavení tvořil sedací nábytek (více než 500 ks) a stolový nábytek (více než 180 ks). Důležitou součástí interiérů knihovny, avšak zahrnutou do stavebních prací, byly kompaktní regály, atypické výpůjční pulty v jednotlivých odděleních a také nákladní knihovní výtah, spojující oddělení centrálního pultu s oddělením beletrie ve 2. NP a oddělením nauč-

né literatury a studovny ve 3. NP. V rámci IT technologií byly kromě standardního vybavení (PC stanice, notebooky, tablety, tiskárny, server, IP telefony) pořízeny čtyři TV zobrazovače, speciální PC pro osoby s handicapem, sluchátka k indukční smyčce umístěné v multifunkčním sále anebo například 3D tiskárna. Část dodávky interiérového vybavení tvořily výukové pomůcky pro polytechnickou učebnu, zaměřené na výuku biologie (mikroskopy aj.) a fyziky (například hvězdářský dalekohled).

Prostory a vliv na služby

Prostorová kapacita vnitřních prostor městské knihovny ve smyslu velikosti celkové plochy budov je oproti původní budově více než trojnásobná, tj. 3729 m². Z toho plocha knihovny pro uživatele dosahuje velikosti 2794 m². Venkovní plochy o celkové výměře 1487 m² tvoří vnitřní pobytový dvůr (746 m²), parkoviště s hospodářským vstupem a na střeše budovy výuková terasa s geologickým parkem. Knihovna nabízí uživatelským bezbariérový přístup prakticky do celé budovy, přičemž v 1., 2. a 3. NP je odpovídající sociální zařízení. V přízemí je umístěn multifunkční vzdělávací sál s kapacitou 110 míst k sezení s foyer a vlastním zázemím. V atriu se nachází venkovní scéna a venkovní relaxační zóna. Součástí knihovny určené pro uživatele se rovněž staly učebny pro skupinovou i individuální výuku o celkové výměře 313 m² (polytechnická, jazyková a digitální učebna, řemeslná dílna s výukovou kuchyňkou). Ve věži původní budovy došlo k propojení polytechnické učebny s horními podkrovními prostory věže s vestavěnými plošinami pod otevíratelným střešním oknem ve vrcholu střechy. To je možné využít ve spojení s dalekohledem jako observatoře v návaznosti na původní účel této části. Pro čtenáře nejdůležitější výpůjční prostory knihovny jsou s výjimkou centrální haly služeb umístěné v 1. NP řešeny jednoduše a přehledně regály navazujícími kolmo na středovou zeď. V každém z oddělení jsou čtenářská a studijní místa (celkem 212) vázána na řadu přilehlých oken. Zázemí knihovny, provozně oddělené od výpůjčních prostor, tvoří především sklady knih, knihařská dílna, technické prostory a kanceláře. Interiérové řešení knihovny spočívá v ozvláštnění prostoru mnohými designovými prvky (kruhové regály,

akvária, rozmanitá dlažba aj.), v použití originálních svítidel a také ve vybavení všech oddělení kvalitním typovým sedacím nábytkem v různých barvách podle jednotlivých oddělení. Celkově je prostor knihovny chápán jako pobytový s důrazem na aktivní využití volného času včetně odpočinkových klidových míst i na chodbách budovy. Přímo v knihovně je v provozu kavárna s vnitřním a venkovním posezením.

Knihovnicko–informační služby poskytované v nových podmínkách doznaly poměrně výrazných změn především v jejich formě. V prvé řadě jde o soustředění všech výpůjčních a administrativních činností do oddělení centrálního pultu v hale služeb v 1. NP. Zde probíhá půjčování i vrácení knih včetně rezervací, objednávek a mezi-knihovní výpůjční služby, dále registrace čtenářů, placení poplatků, ale i například přihlašování do realizovaných kurzů a seminářů. Součástí tohoto oddělení je i samoobslužné výpůjční zařízení, denní čítárna a galerie určená pro zájemce o veřejný internet. V jednotlivých výpůjčních odděleních (beletrie, literatura pro děti a mládež, naučná literatura, studovna) je knihovnická činnost zaměřena především na pomoc při výběru knih a na mnohem intenzivnější komunikaci se čtenáři. Do těchto výpůjčních oddělení byl integrován fond zrušeného hudebního oddělení.

V rámci organizační struktury působí jako nedílná organizační složka knihovny oddělení centra vzdělávání, které prakticky kompletně zajišťuje programovou nabídku knihovny. Zaměřuje se především na oblast osobnostního a sociálního rozvoje včetně posilování vazeb ke komunitě, jazykovou vybavenost s důrazem na čtenářskou gramotnost a podporu čtenářství, polytechnické obory včetně digitální gramotnosti a environmentálního vzdělávání. Činnost centra vzdělávání zahrnuje i přípravu a realizaci informačně vzdělávacích lekcí pro písecké školy všech stupňů. Při zajišťování programové nabídky se využívají v nejrůznějších formách i všechny prostory knihovny, v některých případech včetně prostor běžně nepřístupných. Nová knihovna s sebou přinesla také podstatné rozšíření provozní doby. Otevřeno má každý pracovní den od 9 do 18 hodin s výjimkou čtvrtěčního dopoledne, kdy zůstává otevřena pouze centrální hala služeb. V sobotu je celá knihovna v provozu od 9 do 16 hodin.

Oddělení beletrie s historickou výmalbou

Zkušenosti s provozem

Po téměř roce fungování knihovny v nových podmínkách se ukazuje, že projekt MĚK Písek a centra vzdělávání byl ve většině parametrů včetně organizace provozu a rozšíření programové nabídky nastaven správně. Ve srovnání s rokem 2018 se počet registrovaných uživatelů

zvýšil (z 5350 na 6039 v roce 2019). Potěšujícím ukazatelem je i nezanedbatelný nárůst výpůjček knih, a to zejména u dětské literatury a beletrie. Pozitivním faktem také je, že naprostá většina zaměstnanců, která se přestěhovala do nových prostor zcela přirozeně obávala, se po velmi krátkém čase s provedenými změnami a novou podobou knihovny velmi dobře identifikovala. Navíc počet pracovníků knihovny ve srovnání s jejich počtem v bývalé knihovně zůstal prakticky zachován. Provozní zkušenosti však také ukázaly, že i v roce 2020 se knihovna bude potýkat s řešením některých přetrvávajících technicko-stavebních nedostatků, týkajících se například audiovizuálních přenosů. Přes tyto menší problémy je zcela patrné kladné přijetí projektu nové knihovny jejími uživateli i píseckou veřejností. Knihovna se stala v rámci města využívaným otevřeným veřejným prostorem.

ROMAN DUB | dub@knih-pi.cz

Foto: archiv MĚK Písek

Neušlo nám

Knihovny za času koronaviru

Epidemie koronaviru umrtvila život v naší zemi a nevyhnula se ani knihovnám. Do značné míry zdánlivě, protože na první pohled veřejnosti neviditelné agendy jako akvizice, katalogizace nebo digitalizace dokumentů pokračovaly stejně jako příprava různých informačních databází. Obvyklé služby pro veřejnost, akce i plánované pořady byly sice pozastaveny, ale řada knihoven okamžitě zareagovala novými službami a změnami stávajících. Propojovaly (inspirativní nápady a služby), mapovaly (fungující krizové linky, sociální služby, šití roušek, doručování potravin a léků starším spoluobčanům aj.), shromažďovaly a koordinovaly užitečné kontakty (poptávku a nabídky materiálu, pomoci apod.). Vznikaly specializované weby a iniciativy. To je jistě jen neúplný výčet nabízených aktivit. Pracovníci knihoven znají nejlépe cenu informace poskytnuté ve správný čas a na správné místo.

NK ČR po dobu nouzového stavu umožnila po dohodě s DILIA dočasný online přístup ke svým fondům a rovněž fondům veřejných vysokých škol prostřednictvím aplikace Kramerius – ovšem bez povolení ke stahování a tisku; zpřístupněno tak bylo více než 206 000 titulů digitalizovaných monografií a periodik (úhrnem více než 59 miliónů stránek).

V MZK v Brně spustili webového průvodce #KnihovnyPROTIVIRU (<https://protiviru.knihovny.cz>). Měl pomoci všem, kteří hledali zdroje pro dopsání diplomky, rodičům, jejichž děti se doma už nudily, nebo ostatním čtenářům, kteří přišli o přístup ke klasickým knihám, a tak je mohli nahradit elektronickými. Na jeho přípravě se podíleli pracovníci [Knihovny.cz](https://knihovny.cz), [Digitálníknihovny.cz](https://digitalknihovny.cz) za výrazné podpory a zastřešení MZK. Systém byl zanedlouho přetížený, proto v knihovně neprodleně začali pracovat na druhém přístupovém bodu.

S nastalou krizovou situací se musely vyrovnávat i knihovny v zahraničí. A jen pro doplnění uvádím, že dopad nouzového stavu se nevyhnul ani sféře knižní kultury. Pravidelný květnový knižní veletrh Svět knihy byl přesunut na říjen (8.–11. 10. 2020), knižní veletrh v Plzni, který se měl konat v září, letos neproběhne vůbec.

S pomocí Elišky Bartošové, Lindy Jansové, Jany Chalupové, Martina Krčála a Víta Richtera zaznamenal: **–JaC–**

Ze světa

Zdroje jsou dostupné v *Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR*.

Zákon o vzdělávání z roku 2010 stanovil ve Švédsku povinnost zřídit školní knihovny, zákon o knihovnách (2013) dále, že všichni studenti musejí mít přístup ke školním knihovnám. Nezabýval se personálními otázkami a nebral ohledy na změny národních učebních osnov. Podle zprávy školního inspektorátu (2018) má přístup ke školní knihovně pouze polovina studentů a několik škol často sdílí jednu. Problematikou se zabývá School of Library and Information Science University of Borås – největší švédská instituce pro přípravu profesionálních knihovníků. Ministerstvo školství a výzkumu dohlíží na celý školní systém, ale v praxi dohled deleguje na dvě věcně příslušné národní agentury a Švédskou školní inspekci. Většina rozhodnutí se prakticky přijímá na úrovni obcí. Švédsko má asi 4000 školních knihoven, které financují místní úřady. Od roku 2019 je Švédská národní knihovna zodpovědná za koordinaci podpory všech knihoven, spravuje společný katalog a propaguje školní knihovny, ale nemá oprávnění dohlížet na dodržování platné legislativy. Švédská národní agentura pro vzdělávání dohlíží na knihovní řády a koordinuje styk s veřejností, dohlíží také na regionální mediální centra. Některá střediska poskytují další vzdělávací podporu (IT, multimédia, vícejazyčné vzdělávání atd.). Profesní organizace pořádají konference pro školní knihovníky a program školní knihovny UBSSLS poskytuje návod na pozitivní změny.

(*IFLA Journal – Volume 45, Number 4, December 2019, s. 344–352*)

Městská knihovna v německém Osna-brücku spolupracuje s Nadací Friedel & Gisela Bohnenkamp na projektu *Chytré děti a cool knížky, zaměřeného na podporu čtenářské gramotnosti dětí imigrantů.* Knihovna získala finanční podporu cca 14 000 eur a na projektu pracují místní knihovníci s učiteli ZŠ. Každý týden pořádá knihovna programy na podporu čtení v místní škole, v okrese s vysokým rizikem chudoby (téměř 90 % dětí mluví německy pouze jako druhým jazykem a čtení nahlas není zpravidla součástí každodenního života). Existuje zde riziko, že některé z nich nebudou moci ani později smysluplně číst delší texty. Studie IGLU (2016) odhaduje podíl těchto dětí ve

čtvrtých srovnávacích třídách na 20 %. Programy jsou zacílené na scénické čtení, návštěvy narativních divadel, čtenářské party, zájezdy knižním autobusem. Žáci mohou vytvořit i svoji rozhlasovou hru, vedou si čtenářský deník a za každou přečtenou knihu dostanou obrázek, který mohou nalepit na čtecí strom jako list. Každé dítě v průběhu roku přečetlo více než sedm knih. Cílem projektu byla komplexní podpora čtení, rozšíření slovní zásoby, zvýšení čtenářských dovedností, prohloubení porozumění textu, schopnosti soustředění, podpora sebereflexe, smyslu pro estetiku, překonání zábrán při mluveném projevu a celkový rozvoj osobnosti. Zvláště oblíbené byly humoristické knížky.

(*BuB Forum Bibliothek und Information – 2019, Jahrgang 71, Nr. 12, s. 700–701*)

Univerzitní knihovna katolické univerzity v Ružomberku ve spolupráci s poradenským centrem univerzity poskytuje služby studentům se specifickými potřebami. Naplňuje tak závazný legislativní rámec, ale také vytváří podmínky potřebné pro bezbariérové studium. Studenti mohou využít asistenční pomůcky, zajištěn je i bezbariérový přístup k informacím. Univerzity musí vytvářet podmínky pro studenty se specifickými potřebami, ale student o ně musí požádat. Pak vysoká škola přezkoumá jeho potřeby a určí rozsah podpůrných služeb. Při uplatnění konkrétních nároků jednotlivce je důležitá úzká spolupráce mezi organizační jednotkou univerzity, která se uvedené skupině studentů věnuje, a akademickou knihovnou, která má některé z požadavků naplňovat. Uživatelé zaregistrovaní v nově vytvořené kategorii (student se specifickými potřebami) mohou využívat např. prodlouženou výpůjční dobu, bezplatnou registraci a výpůjčku prezenční literatury do poradenského centra na 24 hodin, kde s ní mohou dále pracovat díky asistenčním pomůckám, nebo přednostní skenování studijních materiálů s bezplatnou asistencí personálu. Bezbariérové vstupy se staly samozřejmostí. Přístup ke zdigitalizovaným dokumentům ulehčuje prezenční platforma – digitální knihovna Media-Info, která díky technickým možnostem může posloužit i slabozrakým studentům.

(*Knižnica – 2019, ročník 20, číslo 3, s. 41–44*)

Zajímavé zahraniční knížní novinky

Anotované informace o vybraných knižních novinkách z fondu Studijního a informačního oddělení Knihovnického institutu NK ČR zaměřených na praxi knihoven.

Transformacija bibliotek i bibliotečnych sistem v sovremennych uslovijach: materialy Ježegodnogo soveščanija rukovoditelej federalnych i centralnych regionalnych bibliotek Rossiji, Sankt-Peterburg,

14–16 nojabrja 2017 g. Sankt-Peterburg: Rossijskaja nacionalnaja biblioteka, 2018. 119 stran. ISBN 978-5-8192-0549-5

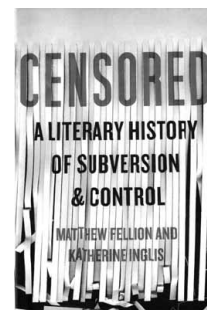
O ruském knihovnictví už nemáme zdaleka tolik informací jako kdysi. Přesto se v něm děje dost zajímavého, aby stálo za to si některé knihy na toto téma přečíst. Předkládáme dva sborníky. Tento první poskytuje celkovou představu. Jsou v něm zařazeny příspěvky přednesené na každoroční poradě ředitelů federálních a centrálních regionálních knihoven Ruské federace. Zabývají se rozvojem knihoven a současnými trendy v jejich činnosti. Je to podnětné, protože ruské knihovny řeší podobné problémy jako ty naše. Některé příspěvky jsou věnovány ochraně knihovních fondů, především odkyselování papíru, odstraňování následků katastrof a vybavení sušících komor. Projekt *Národní elektronická knihovna* řeší kooperaci ruských knihoven a jejich integraci do jedné sítě. Jiné příspěvky sledují, jak se v činnosti knihoven odráží fenomén elektronických knih. Vznikají nové kvalifikační požadavky na současné profesionální knihovníky, které se musí odrážet v odborném vzdělá-

vání. V Česku věnujeme značnou pozornost podpoře četby a pravidelně se u nás konají průzkumy čtenářství. Proto bude čtenáře zajímat zpráva o čtenářských průzkumech Moskvanů, která obsahuje metodiku i výsledky. Především: Moskvané čtou hodně. Asi třetina respondentů (z celkového počtu cca 1000 osob) udala, že čte každý den. Na opačném pólu třetina čte minimálně (vůbec nebo jednou za rok). Mezi nečtenáři převažují muži s nižším vzděláním. Ti, co nečtou, se také většinou nijak neúčastní jiných forem kulturního života. Z žánrů vedou v oblíbenosti historické knihy následovány detektivkami. K nejméně oblíbeným žánrům patří horory, fantasy a milostné romány. A pokud jde o poměr mezi klasickými a elektronickými knihami, čtenáři dávají přednost papírovým knihám. Poněkud znepokojivé je zjištění, odkud lidé získávají knihy ke své četbě. Výrazně převažujícím zdrojem jsou domácí knihovny a knihkupectví. Knihovny za nimi zaostávají. Ve sborníku jsou také příspěvky popisující konkrétní knihovny, které jsou něčím zajímavé, např. zrekonstruovanou Národní knihovnu Karélie nebo knihovny v Sevastopolu a jejich historii.

Sovremennij čitatel' v zerkale issledovatel'skych projektov obščedostupnych bibliotek. Sankt-Peterburg: Rossijskaja nacionalnaja biblioteka, 2018. 224 stran. ISBN 978-5-8192-0548-8

Tento druhý sborník můžeme číst v návaznosti na předešlý. Z celého spektra témat o současném ruském knihovnictví se věnuje jednomu dílčímu: četbě a čtenářství. Příspěvky se zabývají četbou v ruských knihovnách z různých úhlů pohledu. Znovu se setkáme s průzkumem čtenářství Moskvanů, ale nezůstáváme jen v hlavním městě. Z dalších příspěvků se dozvíme, jak se čte v Kole na ruském severu nebo v Magadanské oblasti. Sborník je rozdělen do tří tematických okruhů. Prvním je vztah ke čtení, knihovnám a čtenářské zájmy obecně; záběr je různorodý geograficky i časově, některé příspěvky podávají toto téma i z historického hlediska. Druhým okruhem je četba literatury různých druhů a žánrů. Do této sekce patří např. průzkum zájmu o historickou četbu provedený Rjazaňskou oblastní vědeckou knihovnou, práce s literaturou psanou v domácím jazyce v Německé autonomní oblasti. Třetí okruh se zabývá četbou různých sociálních skupin. V těchto článkách najdeme např. zprávu o výzkumu četby dětí v souvislosti s četbou jejich rodičů, průzkumy četby různých věkových skupin, ale také průzkumy četby žen a mužů. Kniha vznikla výběrem z úspěšných prací, kterými knihovny obeslaly soutěž vyhlášenou společně Ruským svazem knihovníků, Ruskou národní knihovnou a Ruskou státní dětskou knihovnou. Z nich byly zařazeny práce tak, aby ukázaly zvolenou problematiku v různých regionech rozsáhlé země. K dosažení tohoto cíle byly doplněny i některé materiály, které nepatří k soutěžním pracím, ale ukazují aktuální trendy v ruských knihovnách.

FELLION, Matthew a Katherine INGLIS. *Censored: a literary history of subversion and control.* London: British Library, 2017. 431 stran. ISBN 978-0-7123-5689-3

Kniha o cenzuře. Téma je podáno širěji, než je obecné chápání tohoto jevu. V Česku máme následující definici cenzury v databázi TDKIV: *Ideově politická kontrola vydávání*

tiskovin (knih, periodik, letáků apod.), která se projevuje zákazem vydávání a rozšiřování dokumentů, které jsou považovány za nežádoucí anebo závadné z důvodů společenských, politických, náboženských, mravních nebo jiných. Oficiální definice American Library Association (ALA), kterou kniha uvádí, k tomu spojuje cenzuru se státní kontrolou. V obecném povědomí se chápání cenzury obvykle zužuje na zákaz tiskovin, nejčastěji knih, které nevyhovují určitému režimu, nejčastěji diktátorskému. Cenzura se tak stala špinavým slovem, něčím, co není žádoucí. Autoři však přemýšlejí o různých aspektech cenzury. Upozorňují, že určitou její formou jsou i zásahy proti projevům nenávisti, popírání genocidy apod. Je v takovém případě cenzura špatná nebo dobrá? Někdy se používá na obranu morálky, která však nemusí být vždy diktována státem. Ale jaká je to morálka a kdo ji určil za správnou? Kniha rozebírá pojem cenzury a její vývoj a proměny v čase. Obsáhlá teoretická část je stejně obsáhlá doplněna podrobně podanými příběhy postížených literárních děl. Jsou to příklady zneužívání moci i příklady, kdy nelze takto jednoznačně soudit. Těchto příběhů je celkem 25 a všechny jsou brány ze dvou států: Velké Británie a USA. Hned ten první zmiňuje samu *Bibli*. První kompletní anglickou verzi *Bible* totiž vytvořili přívrženci Johna Wycliffa (Viklefa), z pohledu katolické církve heretici. Také mezi poklady světové literatury najdeme řadu titulů, které měly potíže s cenzurou. Čím bylo nebezpečné Twainovo *Dobrodružství Huckleberryho Finna*? Pro následován byl *Odysseus* Jamese Joyce. Kontroverzi Nabokovovy *Lolity* vnímáme i dnes, i když knize (a jejím filmovým či operním zpracováním) nikdo nestaví do cesty překážky. Příkladem cenzury v moderní době je i osud knihy *Satanské verše* Salmana Rushdieho. Poslední příklad je obecně známý – zásah proti knize má podobu trestu smrti vyhlášeného nad autorem. Přesto v příběhu této knihy najdeme i jiný pohled s tím spojený: otázku rouhání. A to ne pouze v morální rovině; v 70. letech bylo rouhání kriminálním činem. Ovšem jen vůči křesťanství, jiná náboženství chráněna nebyla. Kniha tedy přináší jak fakta, tak i filozofické zamyšlení.

EVA BARTUŇKOVÁ | Eva.Bartunkova@nkp.cz

Před 160 lety, **2. 5. 1860**, se narodil **Theodor Herzl** († 1904), rakouský židovský novinář a sionista, „duchovní otec“ Státu Izrael, autor spisu *Židovský stát*.

Před 80 lety, **7. 5. 1940**, se narodila anglická spisovatelka **Angela Carterová** († 1992), z jejíhož díla vyšly česky např. povídky *Krvavá komnata* či romány *Noci v cirkuse*, *Vášně nové Evy* a *Moudré děti*.

Před 140 lety, **8. 5. 1880**, zemřel francouzský spisovatel **Gustave Flaubert** (* 1821), autor proslulého románu *Paní Bovaryová*, který způsobil

skandál a autor byl odsouzen za pohoršení veřejné mravnosti; dalšími jeho díly jsou romány *Salambo* a *Citová výchova*, povídky *Prosté srdce*, knižní drama *Pokoušení svatého Antonína* a nedokončený román *Bouvard a Pécuchet*; zanechal též rozsáhlou korespondenci a deníky, několik dalších raných próz a neúspěšných dramát.

Před 80 lety, **8. 5. 1940**, se narodil americký spisovatel **Peter Benchley** († 2006), autor románu *Čelisti*, podle něhož natočil Steven Spielberg v roce 1975 veleúspěšný stejnojmenný oscarový thriller.

Před 215 lety, **9. 5. 1805**, zemřel **Friedrich Schiller** (* 1759), německý básník a dramatik, autor slavné ódy *Na radost*, kterou zhudebnil Ludwig van Beethoven ve finále své *Deváté symfonie*, či dramát *Loupežníci*, *Úklady a láska*, *Valdštejn*, *Panna Orleánská*, *Marie Stuartovna*, *Don Carlos*, *Nevěsta messinská* a *Vilém Tell*.

Před 160 lety, **9. 5. 1860**, se narodil **J. M. Barrie** († 1937), skotský novinář, spisovatel a dramatik, autor populárního *Petra Pana*.

Před 90 lety, **11. 5. 1930**, se narodila česká spisovatelka **Eva Kantůrková**, z jejíhož díla jsou nejznámější *Přítelkyně z domu smutku* s autobiografickými prvky; dále napsala např. romány *Smuteční slavnost*, *Černá hvězda*, *Pozůstalost pana Ábela*, *Pán věže*, *Jan Hus*, *Nečas*, *Doteky* a další; v letech 1969–1989 nemohla oficiálně publikovat; v 80. letech byla signatářkou a mluvčí Charty 77.

Před 320 lety, **12. 5. 1700**, zemřel **John Dryden** (* 1631), anglický básník, dramatik, kritik a překladatel (překládal např. Plutarcha, Ovidia či Vergíliu).

Před 50 lety, **12. 5. 1970**, zemřela německá básnířka židovského původu **Nelly Sachsová** (* 1891), nositelka Nobelovy ceny za literaturu (1966); od roku 1940 žila ve Švédsku; česky vyšel výbor z básní *Zatmění hvězd*.

Před 180 lety, **13. 5. 1840**, se narodil francouzský spisovatel a dramatik **Alphonse Daudet** († 1897), představitel naturalismu; jeho nejznámějším dílem jsou *Listy z mého mlýna*.

Před 90 lety, **13. 5. 1930**, se narodil španělský spisovatel **José Jiménez Lozano**, nositel Cervantesovy ceny (2002), autor románu *Historie jednoho podzimu*.

Před 135 lety, **22. 5. 1885**, zemřel francouzský spisovatel **Victor Hugo** (* 1802), autor rozsáhlého díla prozaického, dramatického, básnického

i esejistického, vrcholný představitel romantismu; k nejslavnějším dílům patří romány *Chrám Matky Boží v Paříži*, *Bídníci*, *Devadesát tři*, *Dělníci moře* a *Muž, který se směje*, básnická *Legenda věků* a dramata *Hernani* (předloha Verdiho opery *Ernani*), *Král se baví* (předloha Verdiho *Rigoletta*), *Ruy Blas* a další.

Před 115 lety, **24. 5. 1905**, se narodil ruský spisovatel **Michail Šolochov** († 1984), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1965), autor *Donských povídek*, čtyřdílné románové epopeje *Tichý Don*, dvojdílného románu *Rozrušená země*, v němž zamlčuje mnoho pravdivých okolností o kolektivizaci zemědělství na Donu, úspěšně zfilmované novely *Osud člověka* a nedokončeného válečného románu *Bojovali za vlast*; kontroverzní autor byl aktivním komunistickým funkcionářem a poslancem a v případě *Tichého Donu* čelil obvinění z plagiátorství, které bylo nakonec vráceno.

Před 80 lety, **24. 5. 1940**, se narodil ruský básník a esejista **Josif Brodskij** († 1996), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1987); od roku 1972 žil v USA a psal také anglicky; česky vyšel výbor z básní *Konec krásné epochy*, výbor z esejí *Jeden a půl pokoje*, drama *Mramor*, esej *Vodoznaky* či *Římské elegie* a také *Rozhovory s Josifem Brodským*, které s ním vedl Solomon Volkov.

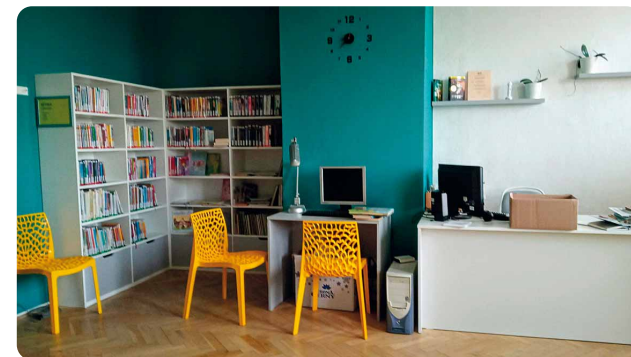
Portréty archiv autora

Místní knihovna Sázavka s. 147
Rekonstruované prostory knihovny v Sázavce byly vybaveny i moderním nábytkem →

Foto: Eva Vlčková

Pojďme bourat... aneb Co je nového: Metodické centrum pro výstavbu a rekonstrukci knihoven s. 150–151
↓ **Vizualizace interiéru Místní knihovny ve Vranově nad Dyjí**

Autoři: Žiga Kodelič, Corinna Heller, Anna-Katharina Mathieu, ing. arch. Jan Kratochvíl

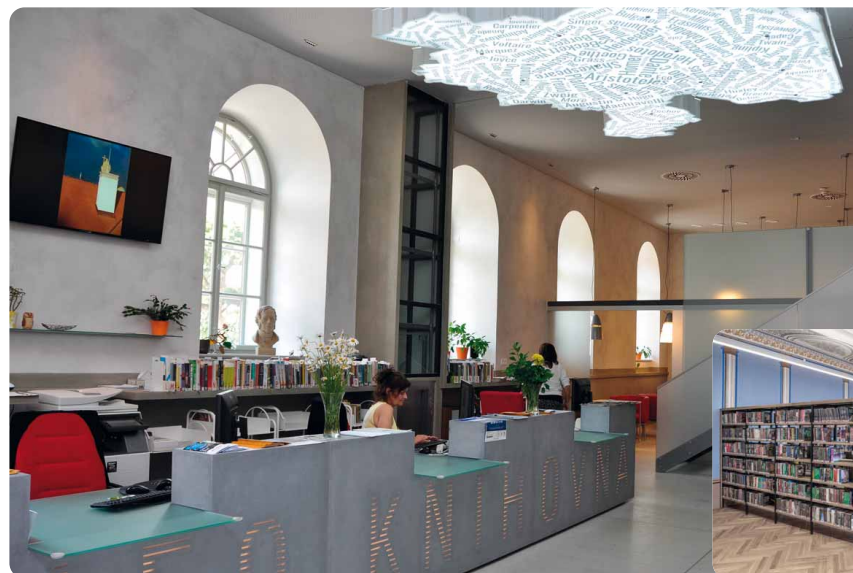

↑ **Dětské oddělení**

Využívání veřejný prostor města (Městská knihovna Písek) s. 152–156
↓ **Centrální hala služeb**

Foto: archiv MěK Písek

↑ **Pohled z terasy dětského oddělení na prosklené požární schodiště a přístavbu skladů**

↓ **Oddělení beletrie s původní rekonstruovanou výmalbou**

SKIP30^{let} s Vámi

Slavnostní
setkání
členů

9. června 2020
Městská knihovna v Praze

Vážené kolegyně a kolegové,

letos připravujeme v Praze slavnostní setkání členů SKIP spojené s odborným programem. Úvod setkání s odborným programem proběhne 9. června v 10.00 v sále Městské knihovny v Praze.

Potom se přesuneme na neformální setkání spojené s občerstvením do Klementina. Chceme pozvat všechny členy, kteří se přihlásili do SKIP v roce 1990, tedy hned po jeho obnovení, a jsou stále aktivní.

Novodobá historie naší profesní organizace se začala psát po změně společenských a politických poměrů na přelomu let 1989–1990.

Pracovní skupina, která byla vytvořena pro obnovu činnosti Svazu knihovníků a informačních pracovníků, v jejímž vedení byli představitelé bývalého SKIP z let 1968–1970 PhDr. R. Málek, doc. PhDr. J. Cejpek, CSc., a PhDr. J. Burgetová, projednala na svém zasedání 22. ledna 1990 návrh stanov pro registraci SKIP.

Předložila koncepci postupu přípravy ustavujícího sjezdu, jenž se konal 7. dubna 1990 v Městské knihovně v Praze.

Těším se na setkání s vámi

Mgr. Roman GIEBISCH, Ph.D., předseda SKIP

Národní knihovna České republiky –
Knihovnický institut, Klementinum 190, Praha 1
roman.giebisch@nkp.cz

